

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
univerzitetnega programa**

**VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC Z VIDIKA
LISTINE O TEMELJNIH PRAVICAH EVROPSKE
UNIJE IN EVROPSKE KONVENCIJE O
VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN
TEMELJNIH SVOBOŠČIN**

Sašo Škoda

Ljubljana, junij 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
univerzitetnega programa

**VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC Z VIDIKA LISTINE O
TEMELJNIH PRAVICAH EVROPSKE UNIJE IN EVROPSKE
KONVENCIJE O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH
SVOBOŠČIN**

Kandidat: Sašo Škoda
Št. indeksa: 04036867

Mentor: doc. dr. Alenka Kuhelj

Ljubljana, junij 2009

POVZETEK

Listina o temeljnih pravicah in Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin predstavljata katalog sodno varovanih temeljnih pravic v mednarodnem okolju. Listina v nasprotju z Evropsko konvencijo iz leta 1950 še ni pravno zavezujoča. To ji bo dano z začetkom veljavnosti Lizbonske pogodbe iz leta 2007. Sicer pa Evropska konvencija nudi zaščito temeljnih pravic posamezniku pred Evropskim sodiščem za človekove pravice v Strasbourgu. Pritožbo lahko posameznik vložiti v primeru, da je izkoristil že vsa pravna sredstva v svoji državi. V določenih primerih pa pritožniku pred pritožbo na Evropsko sodišče ni potrebno vložiti določenega domačega pravnega sredstva, če iz ustaljene sodne prakse jasno izhaja, da s tem pravnim sredstvom pred domačim organom nima možnosti za uspeh. Listina o temeljnih pravicah pa omogoča pritožbo na Sodišče Evropskih skupnosti, toda le v primeru, če pride do kršitve prava Evropske unije.

Ključne besede: Listina o temeljnih pravicah Evropske unije, Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Sodišče Evropskih skupnosti, Sodišče za človekove pravice, mednarodno varstvo človekovih pravic

SUMMARY

The Charter of Fundamental Rights of European Union and European Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms form the catalog of protected fundamental rights in the international environment. Charter in contrast with the European Convention from 1950 is not yet legally binding. It will become binding when the Treaty of Lisbon from 2007 becomes binding. Moreover, the European Convention provides protection of the fundamental rights of individuals before the European Court of Human Rights in Strasbourg. Complaints may be filed in case all legal remedies in their own country have been filed. In certain cases before the complaint to the European Court it is not required to submit a particular home remedy, if settled case law clearly shows that this appeal before the domestic authorities have no chance of success. The Charter of Fundamental Rights allows a complaint to the Court of Justice of the European Communities, but only if there is a breach of European Union law.

Keywords: Charter of Fundamental Rights of the European Union, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Court of Justice of the European Communities, European Court of Human Rights, international human rights protection

KAZALO

POVZETEK	ii
SUMMARY	iii
1 UVOD	1
2 ČLOVEKOVE PRAVICE IN TEMELJNE SVOBOŠČINE	3
2.1 POJMA PRAVICE IN SVOBOŠČINE	3
2.2 RAZVOJ ČLOVEKOVIH PRAVIC SKOZI ČAS	5
2.3 MEDNARODNA UREDITEV ČLOVEKOVIH PRAVIC	6
2.3.1 GLOBALNI MEHANIZMI VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC	6
2.3.2 EVROPSKI MEHANIZMI VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC	8
3 EVROPSKA UNIJA	13
3.1 NASTANEK EVROPSKE UNIJE	13
3.2 INSTITUCIJE EVROPSKE UNIJE	14
4 SVET EVROPE	17
4.1 PREDSTAVITEV SVETA EVROPE	17
4.2 INSTITUCIJE SVETA EVROPE	17
5 LISTINA O TEMELJNIH PRAVICAH EVROPSKE UNIJE	20
5.1 NASTANEK LISTINE	20
5.2 STATUS LISTINE	21
5.3 POMEN LISTINE	22
5.4 LIZBONSKA POGODBA	23
5.4.1 Novosti Lizbonske pogodbe	24
5.5 VSEBINA LISTINE O TEMELJNIH PRAVICAH	25
5.6 NOSILCI PRAVIC	29
5.7 SODIŠČE EVROPSKIH SKUPNOSTI	29
5.7.1 Naloge Sodišča Evropskih skupnosti	30
5.7.2 Postopek pred Sodiščem Evropskih skupnosti	32
6 EVROPSKA KONVENCIJA O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN	35
6.1 NASTANEK EVROPSKE KONVENCIJE IN NJEN POMEN	35
6.2 VSEBINA EVROPSKE KONVENCIJE	37
6.3 PROTOKOLI K EVROPSKI KONVENCIJI	40
6.4 EVROPSKO SODIŠČE ZA ČLOVEKOVE PRAVICE	41
6.4.1 Organizacija sodišča	41
6.4.2 Postopek pred Evropskim sodiščem za človekove pravice	42

7 PRIMERJAVA LISTINE O TEMELJNIH PRAVICAH IN EVROPSKE KONVENCIJE O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN	46
7.1 VSEBINSKA PRIMERJAVA	46
7.2 RAZMERJE MED SODIŠČEM EVROPSKIH SKUPNOSTI IN EVROPSKIM SODIŠČEM ZA ČLOVEKOVE PRAVICE	48
7.3 PRISTOP EVROPSKE UNIJE K EVROPSKI KONVENCIJI O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN	49
8 ZAKLJUČEK.....	52
LITERATURA.....	54
VIRI	56
IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA	57

1 UVOD

Človekove pravice so neodtujljiva ustavnopravna materija, ki pripadajo vsakomur ne glede na raso, spol, narodnost ali versko pripadnost. Zato je občutljivost na kršitve ponavadi velika in v primeru kršitve si človek prizadeva, da se mu prizadejana krivica popravi. Povrnitev škode najprej poišče v okviru domačih institutov varstva pravic, šele nato v mednarodnem okolju. Slovenija danes pripada mnogim mednarodnim integracijam, med katerimi sta tudi Evropska unija in Svet Evrope. Svet Evrope temelji na spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Slovenija pa je članica postala leta 1993. Njen največji uspeh je sprejem Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Evropska unija pa v svojem bistvu združuje 27 narodov na političnem, pravnem, gospodarskem in kulturnem nivoju ter prav tako temelji na spoštovanju človekovih pravic. Da bi Unija še poglobila svoje temelje pri spoštovanju človekovih pravic je 7. decembra 2000 sprejela Listino o temeljnih pravicah Evropske unije.

Prav omenjena dokumenta pa predstavljata katalog temeljnih človekovih pravic, na podlagi katerega bo mogoče pravice zavarovati. Beseda »bo« je uporabljena, saj Listina o temeljnih pravicah v nasprotju z Evropsko konvencijo še ni pravno zavezujoča. Sodišče Evropskih skupnosti si jo za pomoč že jemlje v ozir, toda pravna veljavnost pa ji bo dana s sprejetjem Lizbonske pogodbe.

V okviru diplomske naloge sem uporabil konvencionalne vire za zbiranje podatkov. Tu so pomembni knjižni viri, med katerimi sem uporabil zbornike, učbenike, razne komentarje. Pomembna je tudi aktualna zakonodaja in ostali pravni viri, ki so dosegljivi na svetovnem spletu.

Diplomsko delo se začne s terminološko razčlenitvijo. Pojma pravica in svoboščina sta pogosta rabljena, toda širši populaciji je razumljiv predvsem pojem pravice in ne svoboščine. V okviru poglavja o človekovih pravicah je pomembna seznanitev z razvojem človekovih pravic. S tem mislim v normativni ureditvi in v praksi. Mednarodno ureditev človekovih pravic med drugim predstavljata tudi Listina o temeljnih pravicah in Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. V okviru globalnih mehanizmov mednarodnega varstva pravic želim predstaviti Organizacijo združenih narodov in njeno delovanje, v okviru evropskih mehanizmov pa Svet Evrope, Evropsko unijo in Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi. Svetu Evrope in Evropski uniji, sem zaradi izjemne vloge namenil samostojni poglavji. V okviru le teh želim predstaviti delovanje, organiziranost ter naloge. Za dobro razumevanje obeh obravnavanih dokumentov je potrebno tudi okvirno poznavanje organizacij, v katerih sta zadevna dokumenta nastala.

V naslednjih poglavjih diplomskega dela bosta podrobno predstavljeni Listina o temeljnih pravicah in Evropska konvencija. V poglavju o Listini o temeljnih pravicah bo poleg vsebine predstavljen tudi nastanek Listine, ki sega v leto 2000, in njen status, ki je še vedno negotov, saj zaradi nesprejetja Lizbonske pogodbe ne more

pridobiti pravne zavezujočnosti. Ratifikacija Lizbonske pogodbe pa je zastala z irsko zavrnitvijo na referendumu. Zaradi vzročno posledične povezanosti Lizbonske pogodbe in Listine želim predstaviti tudi bistvene dele te pogodbe, ki bo nadomestila dosedanja pogodbi o ustanovitvi Evropske skupnosti in Evropske unije. Poglavje o Listini pa želim zaključiti s Sodiščem Evropske skupnosti, ki predstavlja bistvo sodnega varstva Evropske unije.

Poglavje o Evropski konvenciji pa bo podobno strukturirano kot prejšnje poglavje. Poleg razlage vsebine Evropske konvencije in njenega pomena bom predstavil tudi Evropsko sodišče za človekove pravice in postopek pred tem sodiščem. Evropsko sodišče ima še toliko večji pomen za Konvencijo, saj le ta določa organizacijo in delovanje sodišča.

Ker pa naslov diplomskega dela nosi ime Varstvo človekovih pravic z vidika Listine o temeljnih pravicah in Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, je važna tudi primerjava samih dokumentov tako z vsebinske plati kot s plati uporabljivost dokumentov v praksi. Za varstvo temeljnih pravic v Evropski uniji pa bo pomemben del predstavljal tudi pristop Evropske unije k Evropski konvenciji, ki je določen v Lizbonski pogodbi. Želim prikazati, kakšen doprinos bi ta pristop prinesel v realnosti.

V tem diplomskem delu želim predstaviti oba dokumenta, ki obravnavata človekove pravice in svoboščine. Pomembno je, da se pokaže ta katalog pravic kot človeku ponujeno roko pomoči pri zavarovanju svojih pravic v okviru mednarodnega okolja. Iluzorno bi bilo pričakovati, da kljub vsej normativni ureditvi in nadzoru organov ne bi prišlo do kršitev le teh.

2 ČLOVEKOVE PRAVICE IN TEMELJNE SVOBOŠČINE

2.1 POJMA PRAVICE IN SVOBOŠČINE

Pravico lahko z definicijo opredelimo kot opredeljeno in zavarovano možnost pravnega subjekta, da na določen način ravna. Na abstraktni ravni sestoji pravica iz enega ali več upravičenj ter zahtevka, ki se aktivira tedaj, ko je določeno upravičenje ogroženo oziroma kršeno. Konkretna pravica temelji na abstraktni pravici in vsebuje možnost ravnanja v konkretnem pravnem razmerju, pri čemer je zanjo posebej značilno to, da je voljne narave. (Cerar, 1997, str. 53)

Pojem svoboščina pa se običajno uporablja v filozofskem smislu, kjer pomeni moralno vrednoto človekove neomejenosti in prostosti do podrejanja, izkoriščanja ipd., medtem ko se pojem pravica praviloma uporablja v pravnem pomenu. (Cerar, 1997, str. 55)

Za nadaljnjo razjasnitev terminološke nejasnosti je pomembno to, da je sleherni pravica kot pravni pojem izvedena iz neke svoboščine kot nepravne kategorije, ki ima svoje mesto v filozofiji oziroma v tistih razsežnostih človekovega dožemanja, ki so bolj ponotranjena. V tem pogledu so pravice glede na svoboščine sekundarne, torej izvedene iz svoboščin, oziroma so takšen izraz slednjih, ki je prilagojen pravni vsebini ter pravni obliki. Vse človekove pravice je tako mogoče izpeljati iz splošne zahteve po vsestranski človekovi svobodi ter nato iz njenih posameznih manifestacij. Sicer pa je poglobljena značilnost pravice njeno pravno varstvo. Pravno varstvo pa zagotavljajo predvsem redna in ustavna sodišča, vse večjo vlogo pri varstvu temeljnih pravic pa imajo tudi varuhi človekovih pravic.

Torej kadar uporabljamo pojem svoboščina v pravnem smislu, takrat s tem mislimo na posebno vrsto pravne pravice. Svoboščina je v tem smislu na splošno svoboda od vseh omejitev, razen tistih, ki so pravično oziroma razumno določene s pravom. Svoboščine, ki jih zagotavljajo določbe demokratičnih ustav, ne označujejo le svobode od nepooblaščenih fizičnih omejitev, temveč zajemajo tudi svobodo posameznika, da uživa in uporablja svoje zmožnosti na vse pravno dopustne načine, npr. da pridobiva koristno znanje, se poroči, ustanovi dom, družino itd. (po Cerarju, 1997, str. 57)

V okviru pravic lahko govorimo o pravicah v širšem in ožjem smislu. Pravice v širšem smislu se notranje diferencirajo na različne načine in pogosto človekove pravice označujejo kar človekove pravice in temeljne svoboščine. Če pa govorimo o pravici v ožjem smislu, pa je ta iztožljiva zahteva, da druga oseba na določen način ravna, medtem ko se kaže svoboščina predvsem skozi naslednja vidika: eden je ta, da je njen nosilec svoboden in lahko ravna, kakor želi; drugi pa je, da ravnanje nosilca svoboščine s strani družbe ni zapovedno regulirano v korist drugih oseb. Bistvena razlika med pravico v ožjem smislu in svoboščino je torej v tem, da je korelat pravice dolžnost druge osebe, da upravičencu nekaj dajo, storijo, dopustijo ali da nekaj opustijo, medtem ko je korelat svoboščine t. i. nepravica, kar pomeni, da je nosilcu

svoboščine določena svobodna sfera delovanja, v katero druga oseba oziroma osebe ne smejo posegati.

Svoboščine so se razvile in izoblikovale v procesu omejevanja državne oblasti, pravice pa so izšle iz pojmovanja človeka kot subjekta upravljanja javnih zadev, ki ima svoje začetke že v staroveški politični teoriji in praksi. Glede na to v teoriji običajno opredeljujemo svoboščine kot upravičenja po načelu »svobode od«, pravice pa kot upravičenja po načelu »svobode za«.

Po načelu »svobode od« so svoboščine družbeno razmerje države do človeka kot posameznika. Kot nosilec svoboščin je posameznik neodvisen nasproti državi, ustava pa mu zagotavlja pravno varstvo pred državo kot organizacijo javne oblasti. Po načelu »svobode za« pa so pravice družbeno razmerje človeka do države. Kot nosilec pravic je posameznik samostojen nasproti državi, ustava pa mu zagotavlja pravne možnosti za sodelovanje pri upravljanju javnih zadev. (Kocjančič, 2003, str. 99)

Svoboščine so torej tista ustavna upravičenja, na podlagi katerih človek ohranja svojo individualnost, pravice pa tista upravičenja, na podlagi katerih uveljavlja svojo družbenost. Svoboščina, ki je opredeljena v dispoziciji pravne norme, nikogar neposredno ne zavezuje, da se aktivno odzove na zahtevo nosilca svoboščine, kakor to velja pri nekaterih pravicah.

V ustavnopravni kategoriji pa imenujemo temeljne človekove pravice tiste pravice, ki so praviloma urejene z ustavo in ki so po vsebini temelj pravne ureditve družbe in države. Temeljne pravice so individualne pravice, ki gredo človeku kot posamezniku. Kot osebne pravice so neodtujljive in neprenosljive, po pravni ureditvi in po pravnem varstvu pa so javnopravne pravice. Najstarejše in najpomembnejše človekove pravice, katerih predmet je varstvo temeljnih družbenih vrednot, kot so nedotakljivost življenja, osebna svoboda, dostojanstvo, zasebnost itd., označujemo tudi kot osebne pravice. Po vsebini so temeljne pravice vsaj načeloma izhodišče in temelj pravne ureditve večine novoveških družb in držav. Temeljne pravice lahko delimo na človekove in državljske pravice.

Človekove pravice so tiste pravice, ki jih ima človek kot človek. So pravice človeka kot osebe, ki je to, kar je, sam po sebi v razmerju do drugih ljudi, in kot osebnosti, ki je opredeljena po svoji celovitosti.

Državljske pravice pa so tiste pravice, ki pripadajo človeku kot državljanu in ki jih izgubi z morebitno izgubo državljanstva. Dandanes večino državljskih pravic uživajo tujci.

Nosilec nekaterih gospodarskih in socialnih pravic, ki jih zagotavljajo novejša ustava, pa je človek kot delavec (pravica do stavke, pravica do soodločanja, sindikalna svoboda itd.). Glede na svojo naravo je stopnja pravnega varstva teh pravic nižja kot pri drugih temeljnih pravicah. (po Kocjančiču, 2003, str. 98)

2.2 RAZVOJ ČLOVEKOVIH PRAVIC SKOZI ČAS

Glede na doktrino človekovih pravic naj bi le te pripadale človeku že po njegovi naravi, kar pomeni, da naj bi jih vsak človek avtomatično dobil že z rojstvom. Po takšnem pogledu pripadajo človekove pravice slehernemu človeku že kot takšnemu, naloga države oziroma oblasti pa je, da mu te pravice prizna in zavaruje.

Nekatera stališča pa so bistveno drugačna. Opozarjajo, da so človekove pravice zgodovinsko pogojen in izrazito dinamičen pojav, kar pomeni, da so se kot ideja pojavile šele na določeni kasnejši stopnji razvoja človeške družbe, v času novega veka, ter se kot takšne razvijajo in spreminjajo glede na različne časovne in družbene determinante.

V zgodovini se je ideja o človekovih pravicah dejansko pojavila relativno pozno in to le v okviru zahodnega sveta. Prve teorije o pravicah, ki so se začele razvijati v Evropi, so se pojavile šele v 12. stoletju, v 14. stoletju pa se je nato razvilo pojmovanje pravic, po katerem je njihov nosilec veljal za gospodarja nad določeno moralno sfero. Šele v 17. in 18. stoletju se je v okviru evropske novoveške oziroma razsvetljenske politične in pravno filozofske misli začela s strani posameznih mislecev porajati moderna doktrina človekovih pravic.

Prve pomembnejše listine pa so sprejeli v drugi polovici 18. stoletja, med katere spada Virginijska listina iz leta 1776, ki jo je sprejela ustavodajna skupščina kot ustavo Virginije. Ta v 1. členu razglša, da so vsi ljudje po naravi enaki in neodvisni ter da so njihove temeljne pravice prirojene (pravica do življenja, svobode, lastnine itd.).

Najpomembnejša politična in pravna listina o človekovih pravicah, ki je bila sprejeta v tedanjem času v Evropi in ki je imela velik vpliv na pravno ureditev človekovih pravic v poznejših meščanskih ustavah, je bila Deklaracija o pravicah človeka in državljana iz leta 1789. Ta Deklaracija je določila:

- idejno in vsebinsko naravnopravno opredelitev človekovih pravic,
- priznala državljanske pravice,
- vpeljala veljavnost in naravo pravic človeka in državljana in
- razglasila temeljna načela o državni ureditvi.

(po Kocjančiču, 2003, str. 102)

Sicer pa so se idejne zasnove za opredelitev človekovih pravic kot posebne kategorije pojavile že v več tisočletij starih filozofskih in religioznih učenjih ter v takratnem družbenem življenju. Nekatere takšne vrednote, ki jih dandanes varujejo človekove pravice, so bile že takrat vsaj deloma navzoče v družbeni praksi. Razvile in uveljavile so se v starogrškem polisu kot skupni obliki organiziranosti mesta in države. Najznačilnejši in najpomembnejši sta bili pravica do svobode govora in pravica do enakosti pred zakonom.

O normativni univerzalnosti človekovih pravic pa lahko pogojno govorimo šele v obdobju po končani drugi svetovni vojni, ko se je na mednarodni ravni uveljavila t. i. Mednarodna listina o človekovih pravicah (v okvir te listine se uvrščajo še Splošna deklaracija človekovih pravic, Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih

pravica in Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah). Splošna deklaracija o človekovih pravicah se je razvila iz odpora zoper totalitarizem v našem stoletju in pod vplivom strahot v drugi svetovni vojni. V 1. členu razglša, da se vsi ljudje rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Tudi Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah in Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, ki priznavata določeno pravno varstvo teh pravic, že v uvodu razglšata, da izvirajo pravice iz teh listin iz dostojanstva, ki je prirojeno človekovi osebnosti. Šele v tem obdobju se namreč človekove pravice obravnavajo bolj ali manj v svetovnem merilu, pri čemer pa v vseh delih sveta nikakor niso enako razumljene oziroma dojete in seveda še manj normativno in praktično uveljavljene. (po Cerarju, 2002, str. 19)

Uveljavitev temeljnih človekovih pravic pomeni bistveno novo kvaliteto v zgodovini pravnega mišljenja in pravne prakse. Zatrjevane značilnosti teh pravic opredeljujejo človekovo eksistenco in z njo najtesneje povezane dobrine kot izhodišče modernega oziroma demokratičnega prava in politike. V okviru zgodovinskega procesa zagotavljanja človekove individualne svobode je uveljavitev doktrine in prakse človekovih pravic na splošno privedla do sedaj najvišje stopnje posameznikove emancipacije.

2.3 MEDNARODNA UREDITEV ČLOVEKOVIH PRAVIC

2.3.1 GLOBALNI MEHANIZMI VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC

Organizacija združenih narodov

Pomembno vlogo v mednarodnem okolju človekovih pravic predstavlja Organizacija združenih narodov. Ustanovljena je bila s podpisom Ustanovne listine 26. junija 1945 v San Franciscu in je začela veljati 24. oktobra 1945. Iz prvega odstavka njenega 1. člena pa izhaja, da je njen temeljni namen ohranitev mednarodnega miru in varnosti. OZN je univerzalna organizacija, kar med drugim tudi pomeni, da je večina držav, ki obstajajo v mednarodni skupnosti, včlanjenih vanjo. Slovenija je postala članica OZN leta 1992. V okviru OZN pa je pomembno omeniti še njegove organe, med katerimi je osrednji organ z največjimi pristojnostmi Generalna skupščina.

Organi OZN so:

- Meddržavno sodišče,
- Generalna skupščina,
- Varnostni svet,
- Ekonomsko socialni svet,
- Skrbniški svet in
- Sekretariat.

Tako so okviru Organizacije združenih narodov (OZN) nastali dokumenti, ki predstavljajo mednarodnopravno osnovo ter institucionalni okvir mednarodnega varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Prvi izmed teh dokumentov je Splošna deklaracija človekovih pravic. Sprejeta je bila 10. decembra 1948 kot izraz skupnih ciljev in kot vizija sveta, kakršnega bi si mednarodna skupnost želela. Po koncu dveletnega pisanja deklaracije, ki ni bilo lahko, so se člani pripravljalnega odbora, ki je deloval v okviru Komisije za človekove pravice, strinjali, da naj deklaracija vsebuje načelo nediskriminacije, državljanske in politične pravice ter socialne in ekonomske pravice. Dosegli so tudi soglasje, da naj bo deklaracija splošna. Tako so dosegli, da pravice, opredeljene v dokumentu, avtomatično pripadajo vsem ljudem, ne glede na raso, spol, versko prepričanje itd., in da so te pravice neodtujljive. Pomen deklaracije pa ni sama opredelitev splošnih načel glede spoštovanja človekovih pravic in v opredelitvi temeljnih človekovih pravic, kot so pravice do življenja, svobode, osebne nedotakljivosti itd., temveč predvsem v tem, da so mnogi kasnejši mednarodni dokumenti na področju človekovih pravic, ustanovne listine drugih regionalnih medvladnih mednarodnih organizacij in nacionalna zakonodaja v posameznih državah sledili načelom in pravicam, kot jih je opredelila deklaracija.

Med temi dokumenti sta zagotovo omembe vredna Pakt o državljanskih in političnih pravicah in Pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Gre za pravno zavezujoči mednarodni pogodbi, sprejeti leta 1966, ki skupaj s Splošno deklaracijo človekovih pravic tvorita mednarodno listino pravic. Z zavestnim zavzemanjem za človeško dostojanstvo pomeni ta Deklaracija enega najpomembnejših mejnikov v zgodovini varstva človekovih pravic. (po Šabič in Roter, 2002, str. 40)

Glede same vsebine človekovih pravic, zapisanih v obeh paktih, je potrebno poudariti prvi člen v obeh pogodbah, ki pravico do samoodločbe opredeljuje kot univerzalno pravico in poziva države, da spoštujejo to pravico ter zagotavljajo njeno izvajanje v praksi. Tretji člen v obeh paktih potrjuje enakost med moškimi in ženskami glede uživanja vseh človekovih pravic.

Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah priznava pravico do dela, delovanja v sindikatih, socialnega varstva, pomoči družini, ustrezne življenjske ravni, zdravja, izobraževanja in pravico do udeležbe v kulturnem življenju. Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah pa zagotavlja varstvo pravice do življenja, varuje pred mučenjem, prepoveduje suženjstvo, določa humano ravnanje z ljudmi, ki jim je bila odvzeta prostost, zagotavlja svobodo gibanja in izbire domicila ter enakost pred zakonom, prepoveduje nelegalno vmešavanje v posameznikovo zasebnost, varuje pravico do svobode mišljenja in veroizpovedi, svobode izražanja in javnega nastopanja, priznava svobodo združevanja ter pravico do poroke in družine, zagotavlja načelo enakih pravic in dolžnosti zakonskih partnerjev, določa pogoje za zaščito otrok ter poziva k varstvu pravic etničnih, verskih in jezikovnih manjšin.

Z vidika varstva človekovih pravic je bilo sprejetih še nekaj drugih pomembnih dokumentov v okviru Organizacije združenih narodov:

- Deklaracija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije in Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, s katerima je OZN naslovil pereč problem rasne diskriminacije in potrdil odpravo tovrstne diskriminacije kot enega svojih temeljnih ciljev delovanja;
- Deklaracije o odpravi vseh oblik netolerance in diskriminacije na osnovi vere in prepričanja;
- Konvencija o političnih pravicah žensk iz leta 1953. To je bilo v času, ko je samo 25 držav zagotavljalo ženskam politične pravice, vendar so se ženske še naprej soočale z neenakopravnim položajem, ne le pri izvajanju političnih pravic, ampak tudi še na mnogih drugih področjih življenja;
- Deklaracija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk iz leta 1967;
- Deklaracija o odpravi nasilja nad ženskami;
- Deklaracija zaščiti žensk in otrok v sili in oboroženem spopadu;
- Deklaracija o pravicah otroka in Konvencija o pravicah otroka z obema opsijskima protokoloma;
- Konvencija o statusu beguncev, s katero se je OZN spopadel z vprašanjem statusa beguncev in pravic beguncev takoj po drugi svetovni vojni;
- Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, ki se nanaša na preprečevanje mučenja in genocida kot zločina proti človeštvu.

2.3.2 EVROPSKI MEHANIZMI VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC

V okviru evropskih mehanizmov varovanja človekovih pravic so pomembne predvsem naslednje integracije:

- Svet Evrope,
- Evropska unija,
- Organizacija za varnost in sodelovanje (OVSE).

Svet Evrope in človekove pravice

Svet Evrope igra pomembno vlogo varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin in je tako vzpostavil pravo mrežo aktov in institucij. Nobena država ne more postati članica Sveta Evrope, če ne ratificira Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin in ne more ostati članica Sveta Evrope, če v temeljih krši določbe te konvencije. Slovenski parlament je Slovenijo še pred njeno osamosvojitvijo enostransko zavezal k spoštovanju temeljnih konvencij Sveta Evrope. Najpomembnejša institucija Sveta Evrope je danes Evropsko sodišče za človekove pravice. Sodna praksa Evropskega sodišča vsakodnevno dograjuje minimalne standarde varstva človekovih pravic, zavezujoče za vse države članice. Te so dolžne izvrševati sodbe Evropskega sodišča in v tem okviru izplačati pravično zadoščenje in stroške prizadetim posameznikom, pogosto pa zaradi sodb Evropskega sodišča za človekove pravice in zato, da bi se izognile obsodbam v prihodnje, dograjujejo tudi svojo notranjo normativno ureditev in sodno prakso v skladu s temi standardi. (po Ribičiču, 2007, str. 19)

Ob Evropski konvenciji in Evropskem sodišču za človekove pravice, ki bosta podrobneje predstavljena v nadaljevanju, moram omeniti še Evropsko socialno listino. K pomenu Sveta Evrope za varstvo človekovih pravic bo odločilno prispevala tudi realizacija odločitve, ki že dolgo časa postopno dozoreva v Evropski uniji, to je pristop Evropske unije k Evropski konvenciji za človekove pravice. To bo prinesla Lizbonska pogodba, ko bo postala pravno zavezujoča.

Evropska socialna listina je bila sprejeta leta 1961, pomembno spremenjena pa je bila leta 1996. Slovenija pa je spremenjeno listino ratificirala leta 1999. V svojem bistvu poudarja pomen pospeševanja gospodarskega in družbenega napredka držav članic Sveta Evrope ter ohranjanja in razvoja uresničevanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Tako Evropska socialna listina obravnava na desetine načel in pravic, ki zadevajo vse posameznike v njihovem vsakodnevnem življenju. To so področja z vidika:

- nastanitve (zmanjševanje brezdomstva, stanovanjska politika, postopki za omejevanje prisilne izselitve iz stanovanja itd.),
- zdravja (odpravljanje poklicnih rizikov, varstvo materinstva itd.),
- izobraževanja (brezplačno osnovno in srednje izobraževanje, brezplačne in učinkovite službe poklicnega usmerjanja, dostop do začetnega usposabljanja, univerzitetnega in izvenuniverzitetnega višjega izobraževanja itd.),
- zaposlitve (prepoved prisilnega dela, prepoved zaposlovanja otrok, mlajših od 15 let, posebni pogoji dela za osebe med 15. in 18. letom starosti, pravica do preživljanja s svobodno izbranim poklicem, ekonomska in socialna politika za zagotovitev polne zaposlenosti, pravični pogoji dela v zvezi s plačilom in delovnim časom, varstvo pred spolnim in psihološkim nadlegovanjem, svoboda do ustanavljanja sindikatov itd.),
- pravnega in socialnega varstva (pravni položaj otroka, obravnava mladih prestopnikov, varstvo pred trpinčenjem in zlorabo, pravno varstvo družine, pravica do socialne varnosti, socialne pomoči in socialnih služb, pravica do varstva pred revščino in socialno izključenostjo, otroško varstvo itd.),
- gibanja oseb (pravica do združitve družine, pravica državljanov, da zapustijo državo itd.),
- nediskriminacije (pravica do enakega obravnavanja in enakih možnosti pri zaposlovanju ne glede na spol, raso, starost, vero itd.)

Evropska unija in človekove pravice

V okviru Evropske skupnosti so bile človekove pravice prvič izrecno omenjene v Enotnem evropskem aktu iz leta 1987. V preambuli se sklicuje na temeljne človekove pravice, ki jih priznavajo ustave in zakoni članic EU, Evropsko konvencijo varstvu o človekovih pravic in temeljnih svoboščin in Evropsko socialno listino ter še posebej na svobodo, enakopravnost in socialno pravičnost. Pomembno spremembo predstavlja Maastrichtska pogodba iz leta 1993, v kateri je bilo določeno, da Evropska unija spoštuje temeljne človekove pravice, kot jih zagotavlja Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin in kot izhajajo iz ustavnopravnih izročil držav članic.

Začetek veljavnosti Amsterdamske pogodbe v letu 1999 pomeni korak naprej v urejanju človekovih pravic v pravnem redu Evropske unije. S to pogodbo so določili, da je Unija zasnovana na načelih svobode, demokracije, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter vladavine prava, torej načel, ki so skupna vsem njenim članicam. Ta pogodba zavezuje Evropsko unijo, da spoštuje temeljne pravice, kot jih določa Evropska konvencija in kot izhajajo iz ustavnopravne tradicije držav članic Evropske unije. V preambulo Pogodbe o ustanovitvi Evropske unije je bila dodana izjava o povezanosti držav članic Unije s temeljnimi socialnimi pravicami kot jih opredeljujeta Evropska socialna listina ter Listina Evropske skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev. Amsterdamska pogodba je okrepila tudi vlogo Sodišča Evropskih skupnosti. Kar zadeva varstvo človekovih pravic, je tako razširila pristojnosti Sodišča tudi na področje teh pravic. Sodišče Evropskih skupnosti je tako pristojno za odločanje o tem, ali institucije Evropske skupnosti pri svojem delovanju spoštujejo temeljne človekove pravice. Poleg navedenega so z Amsterdamsko pogodbo razširili pristojnosti Sodišča Evropskih skupnosti na področje vizumov, pribežališča in priseljavanja.

Na človekove pravice se nanaša tudi VI. naslov Pogodbe o ustanovitvi Evropske unije. Tako je eden od ciljev Unije preprečevanje in boj proti rasizmu in ksenofobiji. Ta cilj bi naj uresničila z bojem proti kriminalu, trgovanju z ljudmi, prestopkom proti otrokom, nedovoljeni trgovini z mamili ipd. Omenjene cilje naj bi njene članice dosegle s tesnejšim sodelovanjem policijskih in carinskih služb, pravosodja ter s poenotenjem norm kazenskega prava. Medtem ko se Pogodba o ustanovitvi Evropske unije na splošno sklicuje na človekove pravice, vsebuje Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti določbe o konkretnih pravicah posameznika. Slednja tako prepoveduje diskriminacijo v Evropski uniji in Svet EU ustrezno ukrepa proti diskriminaciji na podlagi spola, rasnega ali etičnega porekla, vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne naravnosti. Med naloge Evropske skupnosti je uvrstila doseganje čim višje stopnje enakosti med moškimi in ženskami. (Murgel, 2001, str. 377)

Prizadevanja za ureditev socialnih pravic v okviru EU niso pripeljala do sprejetja pravno obvezujočega dokumenta. Izraženo je predvsem povezanost z načeli, izraženimi v Evropski socialni listini in Listini Evropske skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev. V preambuli Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti pa države članice EU kot temeljni cilj Evropske skupnosti navajajo stalno izboljševanje življenjskih in delovnih pogojev ljudi. Vse države članice Unije so tudi članice Evropske socialne listine.

Enega poskusov urejanja socialnih pravic v okviru Evropske skupnosti predstavlja Listina Evropske skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev iz leta 1989. Listina ni pravno obvezujoč dokument EU, kot tudi ne mednarodna pogodba med državami podpisnicami. Je le svečana izjava šefov držav oziroma predsednikov vlad držav članic. V okviru socialnih pravic prinaša Amsterdamska pogodba zavezo držav članic, da podpirajo naslednja področja: izboljšanje delovnega okolja in zdravja ter varnosti delavcev, delovnih pogojev, integracije oseb, ki so izključene s trga delovne

sile, enakosti moških in žensk glede ena možnosti zaposlitve in obravnavanja na delovnem mestu. (po Murgel, 2001, str. 378)

Pogodba iz Nice iz leta 2003 pa je z vidika evropske integracije prinesla novo spremembo predvsem na institucionalni ravni. Z vidika temeljnih pravic pa je bila na konferenci v Nici sprejeta Listina o temeljnih pravicah Evropske unije, ki izhaja predvsem iz Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin in iz ustavnopravne dediščine, ki je skupna državam članicam. Listina o temeljnih pravicah trenutno ni pravno zavezujoč dokument, toda vseeno relevanten katalog pravic, na katerega se Sodišče Evropskih skupnosti že lahko sklicuje. Pravna zavezujočnost ji bo dana s sprejetjem Lizbonske pogodbe.

Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

Za varstvo pravic v okviru evropskih mehanizmov je pomembna tudi Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi. To je mednarodna organizacija za varnost, ki se ukvarja z vrsto varnostnih vprašanj, kot so: nadzor oborožitve, preventivna diplomacija, ukrepi za graditev zaupanja in varnosti, človekove pravice, demokratizacija, nadzor volitev ter ekonomska in okoljska varnost. OVSE je danes največja regionalna varnostna organizacija v svetu, v njej pa sodeluje 56 držav iz Evrope, srednje Azije in Severne Amerike. Ustanovitev organizacije OVSE sega v leto 1972. Tistega leta se je pričel proces Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, ki je leta 1975 privedel do sprejema Helsinške sklepne listine, ki vsebuje pomembno 7. načelo o varstvu človekovih pravic. Z omenjeno listino, ki je njen temeljni dokument, se je OVSE usmeril vse bolj v institucijo negovanja demokracije, varovanja človekovih pravic in utrjevanje vladavine prava.

Sicer pa zagotavljanje varnosti s strani OVSE temelji na sodelovanju in celostnem pristopu do problemov, s katerimi se le ta sooča. Cilji delovanja Organizacije za varnost in sodelovanje pa je utrjevanje skupnih vrednot držav članic in izgradnja demokratične družbe, ki temelji na vladavini prava, preprečevanje lokalnih konfliktov ter stabilizacija in vzpostavljanje miru na konfliktnih območjih, soočanje z varnostnimi grožnjami ter preprečevanje nastajanja novih političnih, ekonomskih in socialnih razlik. Za lažje doseganje teh ciljev je bilo v zadnjih letih ustanovljenih več organov OVSE: Svet zunanjih ministrov kot osrednji posvetovalni organ in Visoki svet. Ustanovljene so bile tudi tri stalne institucije: Sekretariat OVSE, Center za preprečevanje konfliktov ter Urad za svobodne volitve.

Temeljne naloge Organizacije pa so:

- varstvo človekovih pravic,
- ukrepi za krepitev zaupanja in varnosti,
- preventivna diplomacija,
- preprečevanje konfliktov,
- pokonfliktna obnova,
- nadzor nad orožjem,
- krepitev civilne družbe,

- demokratizacija,
- izgradnja institucij,
- opazovanje volitev,
- vzpostavitev sodnega sistema,
- usposabljanje policije,
- boj proti terorizmu, organiziranemu kriminalu in trgovini z ljudmi.

3 EVROPSKA UNIJA

3.1 NASTANEK EVROPSKE UNIJE

Evropska unija je nastajala postopoma, njeni začetki pa segajo v čas po koncu druge svetovne vojne. Prvi korak na poti k združeni Evropi je bila Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo, ki je začela veljati 23. julija 1952. Ta pogodba je bila plod načrta Roberta Schumana, ki je predlagal je, da se oblikuje skupen trg v industriji premoga in jekla. Predlagal, da se proizvodnja premoga in jekla v Franciji in Nemčiji postavi pod skupno, neodvisno Visoko oblast. Podpisnice te pogodbe pa so bile Belgija, Francija, Nemčija, Italija, Luksemburg in Nizozemska. Evropska skupnost za premog in jeklo je bila ustanovljena za 50 let, tako da je prenehala obstajati 23. julija 2002. Od tedaj naprej velja za premog in jeklo enak režim kot za vse ostalo blago, ki ga določa Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti. Delovanje skupnega trga za premog in jeklo je bilo zelo uspešno, zato so se leta 1957 države ustanoviteljice odločile oblikovati še dve skupnosti: Evropsko gospodarsko skupnost, leta 1993 preimenovana v Evropsko skupnost, ki je omogočila skupni trg, uresničevanje prostega pretoka blaga, delavcev, storitev in kapitala, ter Evropsko skupnost za jedrsko energijo. Januarja 1960 so Avstrija, Danska, Norveška, Portugalska, Švedska, Švica in Združeno kraljestvo v Stockholmu podpisali Konvencijo o ustanovitvi združenja EFTA (Evropsko združenje za prosto trgovino). Julija 1967 je začela veljati Združitevna pogodba in od takrat se uporablja izraz Evropske skupnosti. Leta 1973 so se šesterici Evropske skupnosti priključili Danska, Irska in Združeno kraljestvo, leta 1981 pa še Grčija. Šele leta 1984 pa Evropski parlament sprejme osnutek Pogodbe o Evropski uniji. S polnopravnim članstvom Španije in Portugalske januarja 1986 je Evropska skupnost postala dvanajsterica. Leta 1985 je Komisija izdala tako imenovano Belo knjigo, v kateri je bilo navedenih okrog 300 ukrepov, s katerimi naj bi bil notranji trg vzpostavljen do konca leta 1992. Tako je se je evropsko gospodarsko sodelovanje močno okrepilo leta 1987 z uveljavitvijo Enotnega evropskega akta, ki pomeni zavezo k cilju uresničevanja enotnega in notranjega trga.

Po podpisu Pogodbe o Evropski uniji v Maastrichtu 7. februarja 1992 se je sodelovanje razširilo na področje ekonomske in monetarne unije, ki je privedla do uvedbe skupne valute. Novembra 1993 je začela veljati Pogodba o ustanovitvi Evropske unije. Pogodba ima strukturo, ki ponazarja Evropski tempelj, ki stoji na treh stebrih. Najpomembnejši je prvi steber, ki vsebuje Evropsko skupnost in Evropsko skupnost za jedrsko energijo. Drugi steber predstavljajo pravila o skupni zunanji in varnostni politiki, tretjega pa pravila o sodelovanju na področju pravosodja in notranjih zadev. Streha templja pa so skupna določila ter končna določila. Leta 1995 se je dvanajsterica s pristopom Avstrije, Švedske in Finske razširila na petnajsterico. S podpisom Amsterdamske pogodbe oktobra 1997 so države članice podrobneje določile carinsko poslovanje, ukrepe za spodbujanje gospodarskega razvoja in socialne zaščite. Marca 1998 so se z londonsko Evropsko konferenco začela pogajanja o pristopu desetih bodočih članic iz Srednje in Vzhodne Evrope. Zaradi

priprav na največjo širitev v zgodovini evropskih integracij so države članice decembra 2001 podpisale Pogodbo iz Nice, ki je uvedla številne institucionalne spremembe za lažje delovanje razširjene Unije. S širitvijo 1. maja 2004 so postali Ciper, Češka, Estonija, Litva, Latvija, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija države članice EU. Unija pa je 1. januarja 2007 ponovno razširila svoje meje in je omogočila vstop Romuniji in Bolgariji.

3.2 INSTITUCIJE EVROPSKE UNIJE

Evropska komisija

Komisijo sestavljajo komisarji, ki so pri svojem delu neodvisni, s čimer pride do izraza njena supranacionalna vloga. Tako kot Svet ima tudi Komisija svoj sedež v Bruslju. Določeno je, da je v Komisiji en predstavnik vsake države članice. Trenutno je Komisija sestavljena iz 27 komisarjev.

Naloge:

- nadzor nad spoštovanjem prava Evropske skupnosti,
- dajanje pobud za sprejemanje aktov,
- dajanje priporočil in nasvetov,
- sprejemanje odločitev iz lastne pristojnosti,
- izvrševanje delegiranih pristojnosti in
- izvrševanje proračuna.

(Tratnik et al, 2004, str. 38)

Evropski parlament

Evropski parlament sestavljajo predstavniki držav članic. Svoj uradni sedež ima v Strasbourgu, kjer poteka 12 mesečnih plenarnih zasedanj, vključno s proračunskim. Dodatna zasedanja so v Bruslju, kjer se sestajajo tudi Odbori Evropskega parlamenta. Trenutno ima Evropski parlament 785 poslancev, ki so voljeni na neposrednih volitvah.

Naloge:

- lahko ustanovi začasni preiskovalni odbor zaradi preverjanja domnevnih kršitev ali nepravilnosti pri izvajanju zakonodaje Skupnosti,
- nadzira Komisijo pri vodenju njene politike (nezaupnica Komisiji),
- sprejema proračun s Svetom.

Svet Evropske unije

Svet EU sestavljajo predstavniki vlad držav članic, s tem da vsako državo predstavlja en minister, in ima torej skupaj 27 članov, sedež pa ima v Bruslju. Svet je institucija, kar pomeni, da člani Sveta s svojimi odločitvami ne zavezujejo svojih vlad ali držav in

da pri odločitvah Sveta ne gre za nikakršne mednarodne konvencije med državami članicami.

Sestava Sveta je odvisna od dnevnega reda sestanka. Tako poznamo Splošni svet, ki ga sestavljajo zunanji ministri držav članic, Ekonomsko-finančni svet z ministri za gospodarstvo in finančnimi ministri, Kmetijski svet s kmetijskimi ministri, Prevozni svet, ki ga sestavljajo ministri za promet. V določenih primerih pa Svet sprejema odločitve v sestavi voditeljev držav ali vlad. V tem primeru je sestava Sveta podobna sestavi Evropskega sveta, ki je političen organ in ga sestavljajo voditelji držav ali vlad ter predsednik komisije.

Naloge:

- usklajevanje splošnih ekonomskih politik držav članic,
- sprejemanje odločitev in zakonodaje skupaj z Evropskim parlamentom,
- sprejemanje proračuna skupaj z Evropskim parlamentom,
- sklepanje mednarodnih pogodb,
- sprejemanje odločitev v zvezi z določitvijo in izvajanjem skupne zunanje in varnostne politike na podlagi smernic, ki jih sprejme Evropski svet,
- usklajevanje ravnanja držav članic in sprejemanje ukrepov na področju sodelovanja med policijo in pravosodnimi organi na področju kazenskih zadev.

(Tratnik et al, 2004, str. 34)

Sodišče Evropskih skupnosti in Sodišče I. stopnje

Svoj sedež imata v Luksemburgu. Sodišče Evropskih skupnosti in Sodišče I. stopnje imata po 27 sodnikov, tako vsaki državi članici pripada po eno sodniško mesto v vsakem od obeh sodišč. Sodnike določajo vlade držav članic sporazumno. Sodniki morajo biti povsem neodvisni. Pri sodišču Evropskih skupnosti deluje tudi osem generalnih pravobranilcev. Pravobranilci ne sprejemajo odločitev, temveč pomagajo Sodišču tako, da pripravijo obsežna mnenja o posameznih zadevah. Osnovna naloga Sodišča Evropskih skupnosti in Sodišča I. stopnje je, da zagotavljata spoštovanje prava pri razlagi in uporabi Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti.

Računsko sodišče

Računsko sodišče ima svoj sedež v Luksemburgu in ga sestavlja 27 članov, ki jih na predlog držav članic, po posvetovanju z Evropskim parlamentom, s kvalificirano večino imenuje Svet. Člani Računskega sodišča se izberejo med osebami, ki v svojih državah pripadajo ali so pripadale zunanjim revizijskim organom ali pa so posebej usposobljene za to službo. Člani računskega sodišča so pri opravljanju svojih nalog popolnoma neodvisni in ne smejo zahtevati ali prejemati nikakršnih navodil od posameznih vlad ali drugih organov. Najpomembnejša naloga Računskega sodišča je, da vrši nadzor nad zakonitostjo porabe proračunskih sredstev.

(po Tratniku et al, 2004, str. 44)

Evropski svet

Evropski svet sestavljajo voditelji vlad ali držav in predsednik Komisije. Uniji daje spodbude za njen razvoj, določa splošne politične smernice, določi tudi načela in splošne smernice in skupne strategije, na podlagi katerih Svet EU sprejema ustrezne odločitve. Podobno velja usklajevanje gospodarske politike držav članic in za politiko zaposlovanja. Evropski svet ni institucija in zato nima pravice sprejemati zavezujočih pravnih aktov v okviru Evropske skupnosti. Kljub temu pa pogosto predstavlja gonilno silo, ki stoji za ukrepi, ki jih sprejema Svet EU oziroma Svet EU in Parlament.

4 SVET EVROPE

4.1 PREDSTAVITEV SVETA EVROPE

Svet Evrope je najstarejša evropska mednarodna vladna organizacija in ima svoj sedež v Strasbourgu. Ustanovljena je bila leta 1949, ima svoj statut, stalni sedež, pravno osebnost, sekretariat ter redni proračun. Svet Evrope je 5. maja 1949 ustanovilo 10 držav, in sicer Belgija, Danska, Francija, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Švedska in Združeno kraljestvo. Trenutno ima 47 držav članic in združuje vse evropske države, razen Belorusije, ki ima poseben status zaradi kršitev temeljnih človekovih pravic, ki se dogajajo v tej državi. V Svet Evrope so včlanjene vse države Evropske unije in obstaja neko nepisano pravilo, da mora biti vsaka država, ki želi vstopiti v EU, najprej članica Svet Evrope.

Svet Evrope temelji na spoštovanju človekovih pravic, vladavine prava in pluralne demokracije. Vse od svojega nastanka si Svet Evrope prizadeva za dialog med evropskimi državami, njegov največji dosežek pa brez dvoma predstavlja Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki jo morajo podpisati vse države, če želijo postati njegove članice. Uradna jezika sta francoščina in angleščina in tako so praviloma vsi dokumenti, ki jih sprejme Svet Evrope, v obeh jezikih.

Pristojnosti Sveta Evrope obsegajo področja, ki se nanašajo na spoštovanje človekovih pravic, demokracijo in vladavino prava. Tako se lahko ukvarja z vsemi vprašanji, razen z vprašanji povezanimi z obrambo. Svet Evrope se tudi ne ukvarja z gospodarskimi vprašanji, razen če se le-ta dotikajo tudi človekovih pravic, predvsem socialnih. Zaradi tako širokega področja delovanja je struktura Sveta Evrope zelo razvejana. V osnovi je Svet Evrope vsebinsko razdeljen na štiri Generalne direktorate, ki pokrivajo področja pravnih zadev, človekovih pravic, socialne usklajenosti ter izobraževanja, kulture in kulturne dediščine, mladine in športa.

4.2 INSTITUCIJE SVETA EVROPE

Odbor ministrov

Odbor ministrov je organ medvladnega sodelovanja in najvišji organ odločanja v Svetu Evrope. Odbor zaseda enkrat na leto na sedežu v Strasbourgu. Njegova naloga je sprejemanje vsebinskih in proceduralnih odločitev v zvezi z delovnimi področji organizacije, proračunom in obveznostmi držav članic. Pomemben del je tudi razpravljanje o ukrepih, ki jih je treba izvesti na podlagi priporočil Parlamentarne skupščine ter Kongresa lokalnih in regionalnih oblasti Evrope. Predseduje mu predstavnik predsedujoče države. To je lahko zunanji minister ali veleposlanik.

Naloge Odbora ministrov:

- spremljanje stanja v državah članicah na področju spoštovanja človekovih pravic, demokracije in vladavine prava. V ta namen, običajno v obliki konvencij, sprejema priporočila državam članicam ali mednarodne sporazume,
- sprejemanje proračuna Sveta Evrope,
- sprejemanje odločitev, ki se nanašajo na notranje delovanje Sveta Evrope,
- nadzor nad izvrševanjem sodb Evropskega sodišča za človekove pravice.

Parlamentarna skupščina

Parlamentarna skupščina je posvetovalno telo, ki ga sestavljajo predstavniki nacionalnih parlamentov 47 držav članic in lahko samostojno razpravlja o delovnih področjih Sveta Evrope in aktualnih mednarodnih temah ter sprejema priporočila, ki jih nato naslovi na Odbor ministrov ali države članice. Predsednika Parlamentarne skupščine se izvoli iz vrst predstavnikov Parlamentarne skupščine za dobo največ treh let. Število predstavnikov v Parlamentarni skupščini pa je odvisno od velikosti države.

Naloge Parlamentarne skupščine:

- sprejema priporočila Odboru ministrov. Ta lahko na pobudo teh priporočil sprejme priporočila državam članicam;
- izvolitev Generalnega sekretarja Sveta Evrope in njegovega namestnika;
- ima glavno vlogo pri izvolitvi sodnikov Evropskega sodišča za človekove pravice;
- izbira Komisarja za človekove pravice.

Kongres lokalnih in regionalnih oblasti

Kongres lokalnih in regionalnih oblasti je svetovno telo, ki zastopa lokalne in regionalne oblasti držav članic. Predvsem deluje v smeri pospeševanja demokracije na lokalni in regionalni ravni in v krepitvi čezmejnega sodelovanja. Vidni rezultat dela tako predstavljajo priporočila in mnenja, ki so namenjena Parlamentarni skupščini ali Odboru ministrov. Prav tako sprejema tudi resolucije in listine, ki so naslovljene na lokalne in regionalne oblasti vseh držav članic.

Generalni sekretar

Generalni sekretar je najvišja funkcija v strukturi Sekretariata Sveta Evrope, ki se deli na šest generalnih direktorats, in sicer na direktorat za politične zadeve, za pravne zadeve, za človekove pravice, za socialno kohezijo, za izobraževanje, kulturo, mladino, šport in okolje ter direktorat za upravo in logistiko. Generalnega sekretarja izvoli Parlamentarna skupščina za obdobje petih let.

Komisar za človekove pravice

Komisar za človekove pravice Sveta Evrope je politični organ, ki je ločen od Evropskega sodišča in drugih teles organizacije. Inštitut komisarja je bil ustanovljen v

letu 1999. Njegova naloga pa je nadzor nad spoštovanjem in uveljavljanjem človekovih pravic v posameznih državah članicah. Komisar se ukvarja s skupinami oseb, ki bi se lahko znašle v diskriminatornem položaju. Izvoli ga Parlamentarna skupščina. To funkcijo trenutno opravlja Thomas Hammarberg sŠvedske.

Evropsko sodišče za človekove pravice

Evropsko sodišče za človekove pravice deluje na podlagi Evropske konvencije o človekovih pravicah, ki je v veljavi od leta 1953. Ustanovljeno je bilo leta 1959, tožbo na Evropsko sodišče pa lahko vložijo posamezniki s pravnim interesom ali države pogodbenice, ki menijo, da je druga država pogodbenica kršila pravice iz konvencije. Sodbe so za toženo državo končne in zavezujoče.

5 LISTINA O TEMELJNIH PRAVICAH EVROPSKE UNIJE

5.1 NASTANEK LISTINE

Začetki nastanka Listine o temeljnih pravicah segajo v leto 1997, ko je Evropski parlament sprejel dve resoluciji, ki sta pozivali k pripravi dokumenta, ki bi vseboval temeljne pravice. Prej so bile te pravice urejene zgolj v sodni praksi Sodišča Evropskih skupnosti. Tako so bile zahteve po lastni listini človekovih pravic čedalje glasnejše, čeprav se Evropska unija zavezuje k spoštovanju pravic v drugem odstavku 6. člena Pogodbe ustanovitvi Evropske unije in z obvezo po boju zoper diskriminacijo v 13. členu Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti.

Listina bi omogočila večjo učinkovitejšo zaščito le teh v pravnem sistemu Evropske unije ter naj bi povečala ugled Evropske unije navzven. Evropska unija je dosegla fazo politične integracije, ki se je še naprej razvijala v smer vse tesnejše kulturne in socialne integracije ljudstev.

Tako je junija 1999 Evropski svet ustanovil 62-člansko komisijo za pripravo Listine o temeljnih pravicah Evropske unije. V sklepih zasedanja Evropskega sveta v Kolnu je bilo tudi poudarjeno, da je spoštovanje človekovih pravic temelj, na katerem je potrebno graditi Evropsko unijo in da kot tak predstavlja pogoj za njeno legitimnost. Svoje so najprej povedali šefi držav ali vlad, ki so osnutek listine prvič obravnavali na oktobrskem srečanju v Biarritzu. Usklajevanje osnutka listne je bilo težko delo, saj se je zataknilo že pri drugem odstavku preambule, ki naj bi pri sklicevanju na skupne vrednote evropskih držav omenjal tudi skupno versko dediščino. Francija je imela pomisleke glede dela preambule, ki pravi, da se EU navdihuje s svojo kulturno, humanistično in versko dediščino. Zahtevala je, da se izpusti beseda versko, ker sklicevanje na versko dediščino v Franciji kot laični državi izziva nekaj polemik. Po burnih razpravah je bil dosežen kompromis, ki omenja skupno duhovno in moralno dediščino. Osnutek je bil sprejet novembra 2000. Nato je Evropski svet 7. decembra 2000 na zasedanju v Nici Listino o temeljnih pravicah tudi razglasil. Toda Listina na zasedanju Evropskega sveta v Nici decembra 2000, kljub priporočilu Evropskega parlamenta in Komisije ter podpore devetih držav članic, ni postala pravno zavezujoča. To se je kasneje poskušalo doseči s Pogodbo o Ustavi za Evropo leta 2005, toda zavrnitev Pogodbe s strani Francije in Nizozemske je to onemogočila. (po Mažgonovi, 2001, str. 244)

Tako je Listina temeljnih pravic zopet prišla na dnevni red leta 2007, ko jo je Evropski parlament odobril 29. novembra 2007, pravno zavezujoča narava pa ji je dana z Lizbonsko pogodbo. Ta v 8. točki 1. člena nadomešča 6. člen veljavne Pogodbe o Evropski uniji z novim 6. členom, ki v prvem odstavku Listine o temeljnih pravicah podeljuje enako pravno veljavnost kot Pogodba o ustanovitvi Evropske unije. Določena obvezujoča razlagalna narava pa ji je dana s Pojasnili k Listini o temeljnih pravicah, ki pravice, svoboščine in načela iz Listine bolj podrobno razlagajo.

Listina temeljnih pravic bo tako postala veljavna, če in ko bo začela veljati Lizbonska pogodba in s tem spremenjena Pogodba o ustanovitvi Evropske unije. Z neuspehim

ratifikacijskim postopkom v zvezi s Pogodbo o Ustavi za Evropo, je začetek pravne veljavnosti Listine v pravnem smislu pogojen, v političnem pa negotov. (Bošnjak, 2007, str. II)

Sicer pa si je več kot trideset let praksa Sodišča Evropskih skupnosti priznavala temeljne pravice za eno splošnih načel prava Evropskih skupnosti. Zaradi odsotnosti pisanega vira pa se je Sodišče Evropskih skupnosti v praksi sklicevalo na različne vire, med drugim ustavno tradicijo držav članic, Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, pa tudi sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice v Strasbourgu. Prvi predpis tedanje Evropske skupnosti, v katerem so izrecno omenjene človekove pravice, je bil Enotni evropski akt iz leta 1987, ki se v svoji preambuli sklicuje na temeljne človekove pravice, ki jih priznavajo ustave in zakoni držav članic EU, ter še posebej na svobodo, enakopravnost in pravičnost. S sprejetjem Pogodbe o ustanovitvi Evropske unije je prišlo do pospešitve dejavnosti na področju sprejemanja novega dokumenta, ki bi sistematično in celovito urejal človekove pravice znotraj EU.

Listino sestavljajo preambula ter 54 členov, ki so združeni v 7 poglavij: dostojanstvo, svoboščine, enakost, solidarnost, pravice državljanov, sodno varstvo in splošne določbe o razlagi in izvajanju Listine. Pomisleke o nekaterih delih vsebine je imela tudi Velika Britanija, ki je nasprotovala naslovu Solidarnost, ki priznava nove ekonomske in socialne pravice na ravni EU. Predvsem zaradi tega nasprotovanja Listina ni postala del sprememb, ki jih je Pogodba iz Nice uvedla v pogodbeno strukturo EU. Tako ni postala pravno zavezujoč dokument, ampak je ostala na ravni politične deklaracije, ki formalnopravno ne zavezuje niti institucij EU niti držav članic. (Brozina et al, 2005, str. 56)

Kljub temu se je Listini v EU ves čas priznavala pomembna moralna vrednost. Listina namreč predstavlja sintezo temeljnih človekovih pravic, ki jih urejajo že Pogodba o EU in Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti, ustavnopravna načela držav članic EU, Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin in Evropska socialna listina. Kot rečeno je namenjena zlasti zaščiti pravic posameznikov v odnosu do institucij EU ter držav članic EU, kadar te izvajajo določbe prava EU. Čeprav ustanavljanje novih pravic ni namen Listine, je to dober primer dokumenta, ki naredi že obstoječe pravice jasnejše in bolj razločne povprečnemu državljanu EU.

5.2 STATUS LISTINE

Vprašanje pravnega statusa Listine se nanaša predvsem na njeno formalnopravno zavezujočnost. Čeprav Listina pred začetkom veljave Lizbonske pogodbe ni pravno zavezujoč dokument, predstavlja pomemben dokument, na katerega so se že od njenega podpisa naprej sklicevale številne institucije EU. Nanjo so se že prav tako sklicevale države članice in državljanji Unije, zlasti v peticijah Evropskemu parlamentu in pritožbah, namenjenih varuhu človekovih pravic EU. Evropska komisija Listino že upošteva kot zavezujočo in ji skuša prilagoditi lastne interne postopke ter zakonodajne predloge. Čeprav Svet po drugi strani tega še ni naredil, se je na Listino

že neposredno skliceval v nekaterih svojih dokumentih. Sklicevanje na Listino pa je zelo pogosto tudi v dokumentih Evropskega parlamenta. Pravice, ki jih vsebuje Listina, zaradi njenega pravnega statusa sicer niso neposredno iztožljive, vendar to ne ovira Sodišča Evropskih skupnosti, da se ne bo neposredno sklicevalo nanjo.

Pravna zavezujoča narava je dana z Lizbonsko pogodbo. Listina o temeljnih pravicah bo tako postala veljavna, če in ko bo začela veljati Lizbonska pogodba in s tem spremenjena Pogodba o ustanovitvi Evropske unije.

(po Brozina et al, 2005, str. 57)

Tako bo Listina imela enak pravni status kot pogodbe in bo pravno zavezujoča. To pomeni, da bodo državljani uveljavitev katere koli izmed 54 pravic, ki so navedene v listini, lahko zahtevali s tožbo na Sodišču Evropskih skupnosti v Luksemburgu. Vendar pa bo listina veljala le za pravne akte in zakonodajo EU, ki jo neposredno izvaja evropska komisija ali posredno države članice. Za področja, ki so izključno pristojnost držav članic, ne bo veljala. Temeljne pravice za ta področja so določene v ustavi posamezne države članice ali njenih drugih pravnih aktih za zagotovitev temeljnih pravic.

5.3 POMEN LISTINE

Z vidika sodnega varstva temeljnih pravic se Listino najprej utemeljuje s potrebo po večji pravni jasnosti. Čeprav je Sodišče Evropskih skupnosti razvilo materialnopravna pojasnila, ki ne zaostajajo veliko za pisanim katalogom Listine, obstaja dvom, da je obstoječe praznine v pravnem varstvu v prihodnje možno zapolniti zgolj s sodniškim pravom. V tem smislu bi varstvo temeljnih pravic v Evropski uniji kot pravni skupnosti z Listino pridobilo na kvaliteti. Precedenčni sistem varstva temeljnih pravic ima sicer svoje prednosti, ki Sodišču Evropskih skupnosti omogočajo, da na nove izzive lahko odgovarja hitro in fleksibilno. Sedaj mora sodišče posamezno pravico, katere kršitev ugotavlja, prek metode primerjalnopravnega vrednotenja šele izoblikovati. Listina bi zagotovo pripomogla k odpravi tega problema in povečala pravno varnost v Evropski uniji.

Listina temeljnih pravic bi v pravni red Unije prinesla več transparentnosti in predvidljivosti. Poleg tega bi stabilizirala sodno prakso Sodišča Evropskih skupnosti in vodila k bolj jasnim in natančnim argumentacijam sodnih odločb. Pomenila bi veliko olajšanje za posamezne državljane, ki svoje pravice uveljavljajo pred sodiščem, saj jim jih ne bi bilo več potrebno iskati v kompleksnih in obsežnih pravnih komentarjih, ampak bi se lahko neposredno sklicevali na določbe Listine. Sprejem pravno zavezujoče Listine bi pomenil zavestno in legitimno politično dejanje za zapolnitev praznin v sodni praksi varstva temeljnih pravic. Listina bi predstavljala tudi pozitiven vpliv na zakonodajne procese v Evropski uniji. Zakonodajni predlogi bi morali namreč upoštevati v njem opredeljene temeljne pravice. Listina o temeljnih pravicah je potrebna tudi zaradi njenega notranjega in zunanjega simbolnega učinkovanja. Navznoter naj bi bil z oblikovanjem Listine o temeljnih pravicah storjen odločilen korak na poti evropskega ustavodajnega procesa. Listina naj bi okrepila ustavni značaj ustanovitvenih pogodb in pri državljanih Unije okrepila evropsko zavest.

Spremljajoč vseevropski diskurz o skupnih vrednostnih temeljih naj bi prispeval k legitimnosti in spodbujal razvoj občutka skupne pripadnosti in evropske identitete. (po Dovžanu, 2004, str. 49)

Listina temeljnih pravic bi aktivni politiki človekovih pravic, ki je skladno s 1. odstavkom 11. člena Pogodbe o ustanovitvi Evropske unije cilj skupne zunanje in varnostne politike, lahko ponudila vsebinsko usmeritev. Skupna zunanja in varnostna politika ter razvojno sodelovanje bi s tem pridobili na verodostojnosti, saj bi bila Listina jasno sporočilo tretjim državam, katere vrednote Unija uveljavlja v odnosih z njimi. Tudi z vidika nadaljnjih širitve bi imela Listina visoko vrednost. Odražala bi skupno evropsko dediščino, za katero se morajo opredeliti tudi vse kandidatke za članstvo in s tem dokazati svojo pripravljenost na vstop v Unijo. Sprejem Listine s strnjenim seznamom temeljnih pravic bi Uniji omogočil, da na svetovnem prizorišču postane glasnik načel kot so demokratičnost, pravna država in transparentnost. (Dovžan, 2004, str. 51)

5.4 LIZBONSKA POGODBA

Lizbonska pogodba predstavlja ključni del za veljavnost Listine o temeljnih pravicah. Kot je bilo že večkrat omenjeno, z uveljavitvijo Lizbonske pogodbe Listina pridobi pravno zavezujočo naravo primarnega prava EU.

Obdobje Lizbonske pogodbe sega v leto 2007, ko so voditelji držav članic Evropske unije 19. oktobra 2007 v Lizboni dosegli dogovor o pogodbi o reformi, ki naj bi Uniji omogočila učinkovito delovanje in okrepila njeno vlogo v svetu. Pod okriljem portugalskega predsedstva so evropski voditelji in vodje diplomacij pogodbo podpisali 13. decembra 2007 v Lizboni, temu pa zdaj sledi proces ratifikacije v vseh 27 državah članicah.

Nova pogodba tako ne bo ustava, ki bi nadomestila vse dosedanje pogodbe. V nasprotju s Pogodbo o ustavi za Evropo bo Lizbonska pogodba nadomestila oziroma spremenila obstoječe pogodbe (Pogodbo o ustanovitvi Evropske unije ter Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti). Pogodba sicer ohranja večino vsebine, ne pa tudi oblike ustavne pogodbe. V nasprotju s Pogodbo o ustavi za Evropo, ki je kot prva izmed pogodb navajala simbole EU, v Lizbonski pogodbi ne bo izrecne omembe simbolov EU, ki bi nakazovali na ustavnost, kot so zastava in himna, opuščeni so tudi nazivi "zakon" in "predlog zakona". Pravni red Unije tako ne bo spominjal na nacionalne zakonodaje. Vendar pa je 16 članic, med njimi tudi Slovenija, podpisalo izjavo o simbolih EU k Lizbonski pogodbi. Ta določa, da bodo dosedanji simboli še naprej predstavljali Evropsko unijo.

Vendar kljub temu Listina o temeljnih pravicah ni del niti dodatek Lizbonske pogodbe. Kot samostojen dokument je bila podpisana s strani predsednikov Evropskega parlamenta, Evropske komisije in predsedujočega Sveta. Samostojno je bila tudi objavljena v Uradnem listu Evropske unije. Listina torej v skladu s 6. členom Lizbonske pogodbe pridobi pravno veljavo in enak status kot temeljne pogodbe. Pred tem pa ima naravo političnega dokumenta in ni pravno zavezujoča. Sprejet je tudi

poseben protokol o uporabi Listine o temeljnih pravicah Evropske unije na Poljskem in v Združenem kraljestvu, ki izključuje pravno veljavnost Listine v omenjenih dveh državah. (po Lampe et al, 2008, str. 20)

5.4.1 Novosti Lizbonske pogodbe

Z Lizbonsko pogodbo bo prišlo do nekaterih sprememb glede na ustanovitvene pogodbe:

- uvedena bo določba, ki državam članicam prvič omogoča izstop iz EU;
- prišlo do zlitja doslej dveh pravnih oseb - Evropske skupnosti in Evropske unije v eno, in sicer v Evropsko unijo. To je ena najpomembnejših novosti, v skladu s katero bo Unija v celoti nadomestila in nasledila Skupnost. Enotna pravna entiteta bo Uniji omogočala podpisovanje mednarodnih sporazumov;
- odpravila se bo tristebna struktura Unije, s čimer se krepi pristojnost EU v zunanji in varnostni politiki v drugem stebru ter v pravosodju in notranjih zadevah v tretjem stebru;
- v prihodnjem mandatu Evropskega parlamenta naj bi imela posamezna država največ 96 in najmanj šest sedežev, skupno število poslanskih mest pa naj bi se zmanjšalo s 785 na 750 in predsednik Evropskega parlamenta. Prišlo naj bi tudi do spremembe za slovensko ureditev. Tako bi Slovenija namesto sedanjih sedem poslancev imela osem poslancev;
- okrepljena bo vloga Evropskega parlamenta v zakonodajnem postopku. Tako bo na področju velike večine politik EU postopek soodločanja tako imenovani običajni zakonodajni postopek, po katerem bo imel Evropski parlament podobne pristojnosti kot Svet;
- uveden bo mehanizem loannina, ki skupini držav omogoča odlog zanje sporne rešitve za razumno časovno obdobje, čeprav ne dosega praga blokirajoče manjšine, bo v pogodbo vključen v obliki pravno zavezujoče izjave;
- imenovanje Visokega predstavnika za zunanje zadeve in varnostno politiko, ki bo opravljal delo sedanjega visokega predstavnika za zunanjo politiko in komisarja za zunanje odnose. Obenem bo tudi eden od podpredsednikov Evropske komisije ter predsedujoči Sveta EU za zunanje zadeve. Predvideva se tudi vzpostavitev skupne diplomatske službe;
- Evropski svet in Evropska centralna banka bosta postali uradni instituciji, Sodišče Evropskih skupnosti se bo preimenovalo v Sodišče EU;
- Evropski svet naj bi imel stalnega predsednika z dveipolletnim mandatom. Funkcija bo nezdružljiva s katerokoli drugo nacionalno funkcijo;
- predvidena so tri nova mesta generalnih pravobranilcev na Sodišču Evropskih skupnosti, od tega eno stalno mesto za Poljsko. Sedaj je mest osem, pet stalnih zasedajo največje stare članice, na preostalih pa rotirajo vse druge.

Sicer pa je proces ratifikacije Lizbonske pogodbe zaenkrat zastal, saj je prišlo do negativnega referendumskega izida na Irskem. Prihodnost je zaenkrat negotova. Decembra 2008 je Evropski svet obravnaval proces ratifikacije Lizbonske pogodbe in skladno s sklepi oktobrskega zasedanja določil nadaljnje korake za reševanje tega

vprašanja ob upoštevanju, da bi Lizbonska pogodba začela veljati na začetku leta 2010.

5.5 VSEBINA LISTINE O TEMELJNIH PRAVICAH

Listina o temeljnih pravicah se začne s preambulo, ki omenja človekovo dostojanstvo, svobodo, enakost, solidarnost, demokratičnost in načelo pravne države in jih opredeljuje kot nedeljive in univerzalne vrednote. Normativni del Listine sestavlja šest poglavij, ki nosijo naslednje naslove: Dostojanstvo, Svoboščine, Enakost, Solidarnost, Pravice državljanov, Sodno varstvo in zadnje poglavje Splošne določbe. S svojimi 54. členi Listina vsebuje obsežen katalog temeljnih pravic, ki skorajda ne izpušča nobenega življenjskega področja. V veliki meri se naslanja na obstoječe dokumente o varstvu temeljnih pravic, še posebej na Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin in združuje na nacionalni, mednarodni in nadnacionalni ravni že uveljavljene pravice. Na nekaterih mestih prevzema pravice, ki jih opredeljujeta že Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti in Pogodba o ustanovitvi Evropske unije, pri nekaterih drugih normativih pa napotuje na nacionalne ureditve v državah članicah. (Dovžan, 2004, str. 55)

Listina se začne z absolutnim jamstvom človekovega dostojanstva. Tako v 1. členu pravi, da je človekovo dostojanstvo nedotakljivo, potrebno ga je spoštovati in varovati. Sledi pravica do življenja v 2. členu, ki pravi, da nihče ne sme biti obsojen na smrtno kazen ali usmrčen. 3. člen govori, da ima vsakdo pravico do spoštovanja telesne in duševne celovitosti, v katerem določa prepoved evgeničnih postopkov, zlasti tistih, katerih cilj je selekcija med ljudmi. 3. člen tudi prepoveduje uporabo človeškega telesa in njegovih delov za pridobivanje premoženjske koristi in prepoveduje reproduktivno kloniranje človeških bitij. 4. člen govori o tem, da ne sme biti nihče podvržen mučenju ali nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju, 5. člen pa prepoveduje suženjstvo in prisilno delo.

II. poglavje z naslovom Svoboščine opredeljuje v glavnem svoboščine, ki so poznane že iz Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. 6. člen določa splošno pravico do svobode in varnosti. Nadalje Listina opredeljuje klasične svoboščine kot so določbe, da ima vsakdo pravico do spoštovanja svojega zasebnega in družinskega življenja, stanovanja ter komunikacij v 7. členu in varstvo osebnih podatkov v 8. členu. Tu pravi, da ima vsakdo pravico do varstva tistih osebnih podatkov, ki se nanašajo nanj. V 9. členu zagotavlja pravico do sklepanja zakonske zveze in pravico ustvarjanja družine. V 10. členu določa, da ima vsakdo pravico do svobode misli, vesti in vere. Ta pravica vključuje svobodo spreminjanja vere ter svobodo izražanja svoje vere posamezno ali skupaj z drugimi, javno ali zasebno, pri bogoslužju, pouku, običajih in obredih. Kot nove temeljne pravice je mogoče označiti pravico do ugovora vesti. Med klasične svoboščine lahko štejemo tudi svobodo izražanja in obveščanja v 11. členu in pravico do zbiranja in združevanja v 12. členu. 13. člen govori o svobodnem umetnostnem ustvarjanju in znanstvenem raziskovanju, 14. člen pa daje pravico do izobraževanja. Ta pravica vključuje možnost

brezplačnega obveznega šolanja. 16., 17., 18. člen dajejo svobodo gospodarske pobude, lastninsko pravico in pravico od azila. II. poglavje pa se zaključi z 19. členom, ki govori o varstvu v primeru odstranitve, izгона ali izročitve. Tako prepoveduje kolektivne izgone in še pravi da se ne sme nikogar odstraniti, izgnati ali izročiti državi, v kateri obstaja zanj resna nevarnost, da bo podvržen smrtni kazni, mučenju ali drugemu nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju.

III. poglavje Listine z naslovom Enakost se začne s splošnim načelom enakosti (20. člen), ki izhaja iz skupnega ustavnega izročila držav članic. Dopolnjujejo in konkretizirajo ga enakost med moškimi in ženskami v 23. členu in načelo nediskriminacije v 21. členu, ki v prvem odstavku prepoveduje vsakršno diskriminacijo na podlagi spola, rase, državljanstva, barve kože, etničnega ali socialnega porekla, genetskih značilnosti, jezika, vere ali prepričanja, političnega ali drugega mnenja, pripadnosti narodnosti manjšini, premoženja, rojstva, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti. V poglavje Enakost so uvrščeni tudi štiri členi, o katerih Dovžan meni, da sistematična umestitev ni preveč posrečena. Tudi pravna kvaliteta temeljnih pravic, ki jih vsebujejo, ni posebej visoka. Malo verjetno je, da bi določba 22. člena Listine, po kateri Unija spoštuje kulturno, versko in jezikovno raznolikost, pripadnikom narodnih in drugih manjšin lahko zagotavljala iztožljivo subjektivno varstvo. 24. člen Listine o otrokovih pravicah zagotavlja pravico do varstva in skrbi, kakor tudi do rednih osebnih odnosov in neposrednih stikov z obema staršema. Možnosti konkretnih zahtevkov proti državam članicam sicer ne predvideva, vendar pa evropskemu zakonodajalcu nalaga dolžnost, da uresniči ponujena jamstva. Enako velja tudi za 25. in 26. člen, ki se nanašata na starejše osebe ter na osebe s posebnimi potrebami, kjer se podeljene pravice tudi samo priznava in spoštuje.

Člene IV. poglavja z naslovom Solidarnost je mogoče razvrstiti v tri kategorije:

1. temeljne svoboščine socialnopravne narave,
2. ekonomske in socialne varstvene pravice,
3. ekonomske in socialne temeljne pravice, ki pomenijo pravice do udeležbe.

Razlikovati je potrebno še socialnopravna načela, ki jih Listina ravno tako vsebuje.

V prvo kategorijo sodijo pravica do kolektivnih pogajanj in kolektivnih ukrepov, vključno s pravico do stavke v 28. členu.

V drugo kategorijo spadajo varstvo v primeru neupravičene odpustitve (30. člen), pravica do poštenih in pravičnih delovnih pogojev (31. člen), prepoved otroškega dela in varstvo mladih pri delu (32. člen) in varstvo pred odpustitvijo zaradi materinstva (33. člen). Tu družina uživa pravno, ekonomsko in socialno varstvo.

Tretjo kategorijo pa predstavljajo pravice delavcev do obveščanja in posvetovanja v podjetju (27. člen), pravice do kolektivnih pogajanj in kolektivnih ukrepov, kjer imajo lahko delavci in delodajalci ali njihove organizacije pravico pogajati se in sklepati kolektivne pogodbe na ustreznih ravneh (28. člen), pravica dostopa do storitev za zaposlitev (29. člen), pravice socialne varnosti in socialne pomoči ter pravica do socialne podpore za stanovanje (34. člen). Ti členi posameznikom nikakor ne morejo jamčiti neposrednih pravic do dela, stanovanja ali izobraževanja.

Kot socialnopravna načela pa je mogoče označiti zdravstveno varstvo (35. člen), visoko raven varstva okolja in izboljšanje kakovosti okolja (37. člen) ter varstvo potrošnikov (38. člen). Ta načela so prevzeta iz določb Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti ter iz določb v nacionalnem pravu posameznih držav članic. Navedena načela Listine v nobenem primeru ne bi mogla zagotavljati subjektivnih pravic. V 36. členu pa Listina zagotavlja še dostop do storitev splošnega gospodarskega pomena.

Čeprav V. poglavje nosi naslov Pravice državljanov, vključuje nekatere pravice, do katerih so poleg državljanov Unije upravičeni tudi vsi, ki na območju Unije zakonito prebivajo. Vsebuje tudi človekovo pravico, ki pripada vsem prizadetim posameznikom. Pri volilni pravici na volitvah v Evropski parlament (39. člen) je potrebno poudariti, da poleg načel splošnih, neposrednih, svobodnih in tajnih volitev v Listino ni bilo sprejeto načelo enake volilne pravice, kar dopušča nadproporcionalno zastopanost manjših narodov v Evropskem parlamentu. S členom 40 pa je določena pravica voliti in biti voljen na občinskih volitvah. Tako ima vsak državljan Unije pravico, da v državi članici, v kateri prebiva, pod enakimi pogoji kakor državljani te države voli in je voljen na občinskih volitvah. Pravica do dobrega upravljanja iz 41. člena je izvedena iz sodne prakse Sodišča Evropskih skupnosti. Prispevala naj bi k povečanju transparentnosti in zaupanja v evropsko administracijo. Zajema zahteve načela pravne države, nepristranskosti, pravičnosti, ažurnega sprejemanja odločitev, pravico do zaslišanja, dolžnost obrazložitve odločb in sklepov ter pravico do povrnitve škode, povzročene v zvezi z izvrševanjem pristojnosti Unije. V nadaljevanju V. poglavja je opredeljena še pravica dostopa do dokumentov (42. člen). V 43. členu je vsakemu državljanu Unije in vsaki fizični ali pravni oseba s prebivališčem ali stalnim sedežem v eni od držav članic dana pravica, da se obrne na evropskega varuha človekovih pravic. V 44. členu je dana pravica do peticije, ki se jo naslovi na Evropski parlament. V 45. členu je vsakemu državljanu in državljanu tretje države, ki zakonito prebiva na ozemlju ene od držav članic, omogočeno prosto gibanje ali prebivanje na ozemlju držav članic. Vsak državljan pa ima tudi na ozemlju tretje države, v kateri država članica, katere državljan je, nima svojega predstavništva, pravico do zaščite s strani diplomatskih ali konzularnih organov katere koli države članice pod enakimi pogoji, kakršni veljajo za državljane te države. To je določeno v 46. členu.

VI. poglavje Sodno varstvo zajema pravico do učinkovitega pravnega sredstva in do nepristranskega sodišča (47. člen), domnevo nedolžnosti, kar pomeni, da obdolženec velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni dokazana v skladu z zakonom in da je vsakemu obdolžencu zagotovljena pravica do obrambe v 48. členu. 49. člen vsebuje načeli zakonitosti in sorazmernosti kaznivih dejanj in kazni. Razlaga tega načela vsebuje to, da nihče ne sme biti obsojen za dejanje, izvršeno s storitvijo ali opustitvijo, ki v času, ko je bilo storjeno, ni bilo določeno kot kaznivo dejanje. Prav tako se ne sme izreči strožja kazen od tiste, ki jo je bilo mogoče izreči v času, ko je bilo kaznivo dejanje storjeno. Če je bila v času po storitvi dejanja z zakonom predpisana milejša kazen, se uporabi ta. Kazen tudi ne sme biti nesorazmerna s kaznivim dejanjem. 50. člen pa daje pravico, da se za isto kaznivo dejanje kazensko ne preganja ali kaznuje dvakrat.

VII. poglavje pa vsebuje splošne določbe o razlagi in uporabi listine. Ob spoštovanju načela subsidiarnosti so določbe Listine skladno s 1. odstavkom 51. člena naslovljene na institucije, organe in agencije Unije, na države članice pa izključno pri njihovem izvajanju prava EU. Z ozirom na opredelitev področja uporabe Listine iz 1. odstavka 51. člena je odprto še vprašanje veljavnosti določb za zadeve skupne zunanje in varnostne politike v drugem stebru ter policijskega in pravosodnega sodelovanja v kazenskih zadevah v tretjem stebru. Dikcija 1. odstavka 51. člena se zdi dovolj široka, da bi se lahko nanašala na vse nosilce temeljnih pravic in na vsa področja dejavnosti EU. Vse institucije, organe in agencije Unije pri izvajanju prava Skupnosti pa tudi države članice zavezuje k spoštovanju temeljnih pravic tudi na področjih, na katerih Sodišče Evropskih skupnosti nima pristojnosti. Na področju drugega stebra Sodišče nima nikakršnih pristojnosti, na področju tretjega stebra pa zgolj v zelo omejenem obsegu. V zvezi s področji drugega in tretjega stebra Listina omogoča, da državljani načelno uživajo varstvo temeljnih pravic, ne morejo pa ga uveljaviti pred sodiščem. Za zaprtje te pravne praznine in za zagotovitev praktične veljave 1. odstavka 51. člena bi bilo potrebno razširiti pristojnosti Sodišča Evropskih skupnosti na področjih obstoječega drugega in tretjega stebra.

Potrebno je poudariti, da Listina ne podeljuje novih pooblastil organom ali institucijam Skupnosti in tudi ne prenaša novih suverenih pravic z držav na raven integracije. Vrednostno gledano pa predstavlja še eno pojavno obliko zahteve po spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin kot ene izmed temeljnih vrednot, vsebovanih v prvem odstavku 6. člena Pogodbe o ustanovitvi Evropske unije. Ta določba naj bi zagotovila, da bi odsotnost pristojnosti, v povezavi z načelom prenosa posamičnih pristojnosti, učinkovala v smislu varstva temeljnih pravic. Pomembna je predvsem glede tistih jamstev Listine, ki se nanašajo na področja, na katerih EU nima nikakršnih pristojnosti. 1. odstavek 51. člena ima vlogo varovalke, da temeljne pravice, ki presegajo pristojnosti EU, ne bi vodile do nezaželenega širjenja pristojnosti.

52. člen določa obseg pravic. Odločilnega pomena za obseg veljavnosti pa so omejitve teh pravic. Večina pravic namreč ne velja absolutno, ampak zgolj v obsegu, v kakršnem ji dopuščajo omejitve. Celo zelo obsežno opredeljeno področje varstva zagotavlja ozko varstvo posamezne pravice, če so njene omejitve široko ali nejasno določene. Za razliko od Evropske konvencije Listina temeljnih pravic ne vsebuje posamičnih vertikalnih omejitev, ki bi bile prirejene specifičnim potrebam vsake posamezne pravice. 52. člen vsebuje splošno horizontalno določbo, ki pogoje in omejitve posegov v temeljne pravice ureja na splošno in za vse pravice enako. 1. odstavek 52. člena najprej določa, da mora biti vsak poseg v temeljne pravice zakonit formalnem smislu, torej podpisan z zakonom (v praksi se za zakon štejejo uredbe in direktive). Kot nadaljnjo omejitev posegov v temeljne pravice 1. odstavek 52. člena določa, da mora vsako omejevanje spoštovati bistveno vsebino zajamčenih pravic. Ta dikcija se ujema s tovrstnimi določbami v nacionalnih ustavah in s sodno prakso Sodišča Evropskih skupnosti. Zadnji pogoj zahteva, da je omejitev posega v temeljne pravice zakonita v materialnem smislu, torej legitimno. Temelj te omejitve je pravzaprav načelo sorazmernosti. Skladno s tem načelom je temeljne pravice

možno omejiti le, če je resnično potrebno in če omejitve izpolnjujejo cilje splošnega interesa, ki ga priznava Unija, ali če zadovoljujejo potrebo po zaščiti pravic in svoboščin drugih. Do konca te listine sta še člena 53 in 54, ki določata raven varstva in prepoved zlorab pravic. (Dovžan, 2004, str. 72)

5.6 NOSILCI PRAVIC

Večina pravic Listine ima varstveno dimenzijo in predstavlja človekove pravice. Njihovi nosilci so vse fizične osebe. Vendar so tudi določene posebnosti, kot so pravice otrok v 24. členu, ki so po naravi stvari omejene le na določen krog nosilcev ustrezne starosti. Takšna univerzalistična naravnost je vsekakor sodobna in izredno pozitivna lastnost Listine.

Listina obravnava tudi državljske pravice. Vanjo sodijo politične pravice do sodelovanja in soudeležbe in pravica, iz katere izhaja neposredna dolžnost zaščite. Te pravice pripadajo le tistim, ki izpolnjujejo določen kriterij pripadnosti. Vlogo kriterija pripadnosti ima najprej status državljanstva Unije, se pravi državljanstvo ene izmed držav članic, pri nekaterih pravicah pa tudi stalno bivališče fizične osebe oziroma statutarni sedež, kadar so nosilke pravic lahko tudi pravne osebe. Vsem državljkam in državljanom in vsaki fizični in pravni osebi s stalnim prebivališčem oziroma statutarnim sedežem v eni izmed držav članic pripada pravica dostopa do dokumentov, pravica obrniti se na evropskega varuha človekovih pravic in pravica do peticije. Izključno državljanom in državljkam Unije pa pripadajo denimo aktivna in pasivna pravica na volitvah v Evropski parlament, aktivna in pasivna volilna pravica na občinskih volitvah v državi prebivališča, pravica do svobodnega gibanja in prebivanja na ozemlju vseh držav članic in pravica do diplomatske in konzularne zaščite. Razlog za navezavo volilne pravice na državljanstvo ene izmed držav članic leži v tradicionalnem prepričanju, da je na ta način vsaj v formalnem smislu izkazana potrebna pripadnost Skupnosti, ki je predpogoj za priznanje pravice do soodločanja o nosilcih javne oblasti. (po Dovžanu, 2004, str. 67)

5.7 SODIŠČE EVROPSKIH SKUPNOSTI

Sodišče Evropskih skupnosti sestavljajo tri sodišča: Sodišče, Sodišče prve stopnje in Sodišče za uslužbenca.

Sedež ima v Luksemburgu, sestavlja pa ga 27 sodnikov, po en iz vsake države članice, in 8 generalnih pravobranilcev. Tako sodniki kot generalni pravobranilci morajo biti pri svojem delu neodvisni in nepristranski. V medsebojnem soglasju jih imenujejo vlade držav članic za obdobje šestih let z možnostjo ponovnega imenovanja. Izbrani so izmed pravnikov, ki izpolnjujejo pogoje za imenovanje na najvišje sodniške položaje v svojih državah oziroma so priznani pravniki ter katerih neodvisnost je nedvomna. Naloga generalnih pravobranilcev pa je podati nepristransko in neodvisno pravno mnenje v zadevah, ki so jim predložene. Sodniki izvolijo predsednika Sodišča med svojimi člani za obdobje treh let z možnostjo ponovne izvolitve. Predsednik vodi delo in službe Sodišča ter predseduje obravnavam

in posvetovanjem večjih sestav. Postopki na Sodišču Evropskih skupnosti potekajo v jeziku, ki se uporablja v tožbi oz. v jeziku postopka nacionalnega sodišča, delovni jezik pa je francoščina.

V pomoč Sodišču Evropskih skupnosti je bilo leta 1988 zaradi številnih predloženih zadev ter zaradi boljše pravne zaščite državljanov ustanovljeno Sodišče prve stopnje. To sodišče, ki je del Sodišča Evropskih skupnosti, je odgovorno za odločanje o nekaterih vrstah zadev, zlasti o tožbah zasebnikov, podjetij in nekaterih organizacij, ter o zadevah, povezanih s konkurenčnim pravom in socialnimi pravicami. Sestavlja ga 27 sodnikov, po en iz vsake države članice, ki jih soglasno imenujejo vlade držav članic za dobo šestih let, lahko pa so tudi ponovno voljeni. Sodniki Sodišča prve stopnje iz svojih vrst izvolijo predsednika za mandat treh let. Sodišče prve stopnje za razliko od Sodišča nima stalnih generalnih pravobranilcev. Ta naloga je lahko izjemoma zaupana sodniku. Sodišče prve stopnje zaseda v senatih petih ali treh sodnikov, v nekaterih primerih odloča sodnik posameznik. Lahko zaseda v velikem senatu trinajstih sodnikov ali na občni seji, kadar pravna zapletenost in pomembnost zadeve to upravičujeta.

Kot del Sodišča prve stopnje je bilo ustanovljeno Sodišče za uslužbence Evropske unije, ki je nov sodni organ in odloča v sporih med Evropsko unijo in njenimi javnimi uslužbenci. Sestavlja ga sedem sodnikov.

5.7.1 Naloge Sodišča Evropskih skupnosti

Osnovna naloga Sodišča Evropskih skupnosti in Sodišča I. stopnje je, da zagotavljata spoštovanje prava pri razlagi in uporabi Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti. Pristojnosti določene v Pogodbi o ustanovitvi Evropske skupnosti so:

- tožba zaradi kršitve prava skupnosti,
- razveljavitev nezakonitih aktov institucij Evropske skupnosti z ničnostno tožbo,
- odločanje o tožbi zaradi nedejavnosti,
- odločanje o zahtevkih posameznikov za povrnitev škode – odškodninska tožba,
- odločanje o predhodnih vprašanjih glede razlage ali veljavnosti pravnih pravil prava Skupnosti, ki jih zastavijo sodišča v državah članicah.

Tožba zaradi kršitve prava skupnosti

Pomembno vlogo v okviru te pristojnosti ima Evropska komisija, ki skrbi za spoštovanje prava Skupnosti s strani držav članic. Če pa meni, da je prišlo do kršitve s strani ene od držav članic, lahko sproži postopek pred Sodiščem Evropskih skupnosti. Za kršitev se šteje, če na primer nacionalni parlamenti prepočasi obravnavajo spremembe zakonodaje, ki jih predpisuje neka direktiva ali če nacionalna sodišča ne upoštevajo načela primarnosti prava skupnosti. Postopek je vedno naperjen proti državi članici in ne proti instituciji, ki naj bi zagrešila očitano kršitev.

Toda preden Komisija sproži formalni postopek, mora prej pisno opozoriti vlado države članice in v opozorilu navesti, s čim naj bi država kršila pravo Evropske skupnosti. Vlada države članice ima možnost, da v za to določenem roku poda svoje stališče. V večini primerov se postopek že v tej fazi konča, ker država članica odpravi kršitev, ali pa Komisija zagotovi, da kršitve ni bilo. V primeru pa, da se postopek v neformalni fazi ne konča, mora Komisija podati obrazloženo mnenje o kršitvi, v katerem je tudi določen rok, znotraj katerega mora država članica kršitev odpraviti. Šele če država članica tega ne stori, se vložijo tožbe pred Sodiščem. Komisija ima glede tega diskrecijsko pravico, tako da tudi v primeru, če je mnenja, da kršitev obstaja, ni dolžna vložiti tožbe.

Če Sodišče v postopku deli mnenje Komisije, izda odločbo, v kateri se ugotovi kršitev. Odločba je deklaratorne narave in država članica je dolžna kršitev odpraviti. Če tega ne stori, je lahko še drugič obsojena zaradi kršitve prava Evropske skupnosti. Komisija lahko Sodišču predlaga, da državi članici naloži denarno kazen, katere višino določi Sodišče po prostem preudarku.

Ničnostna tožba

Ničnostna tožba se vložijo na Sodišče Evropskih skupnosti in je naperjena proti domnevno nezakonitemu ravnanju institucij Skupnosti. Vložijo pa se lahko proti vsem aktom, ki jih skupaj sprejemata Evropski parlament in Svet, aktom Sveta, Komisije in Evropske centralne banke, razen proti priporočilom in mnenjem, ki jih dajejo omenjene institucije. Možnost za vložitev tožbe pa imajo Svet, Komisija, Evropski parlament, države članice, Računsko sodišče ali posamezniki.

Najpomembnejši tožbeni razlog, ki pravzaprav obsega tudi preostale tri, je kršitev Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti ali kateregakoli pravnega pravila, ki se nanaša na njeno uporabo. Pod pojmom pravil, ki se nanašajo na uporabo Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti, je potrebno razumeti tako sekundarno zakonodajo kot tudi mednarodne konvencije, ki jih je sklenila Evropska skupnost, ter splošna načela prava Evropske skupnosti. Ostali razlogi so še lahko zaradi nepristojnosti, bistvenih kršitev postopka ali zlorabe pooblastil. (Tratnik et al, 2004, str. 65)

Če je Sodišče Evropskih skupnosti ali Sodišče I. stopnje mnenja, da je nek akt skupnosti nezakonit, ga razveljavi. Institucija, ki je razveljavljeni akt sprejela, mora sprejeti vse ukrepe, ki so potrebni za izvršitev razveljavljene odločbe. To pomeni, da lahko vsak, ki je zaradi razveljavitvenega akta utrpel škodo, pri Sodišču Evropskih skupnosti oziroma pri Sodišču I. stopnje vložijo odškodninski zahtevek.

Tožba zaradi nedejavnosti

Tožbo zaradi nedejavnosti je mogoče vložiti proti Svetu, Komisiji, Evropskemu parlamentu ali Evropski centralni banki. O nedejavnosti lahko govorimo samo, če katera od prej naštetih institucij ne sprejme neke odločitve, ki bi jo bila dolžna sprejeti. Če Sodišče ugotovi, da je tožba utemeljena, naloži instituciji, da sprejme vse ukrepe, ki so potrebni za izvršitev odločbe sodišča. Če je kdo zaradi nesprejetja odločitve utrpel škodo, lahko pri Sodišču Evropskih skupnosti oziroma pri Sodišču I. stopnje vložijo odškodninski zahtevek.

Tožbo lahko vložijo Svet, Komisija, Evropski parlament, Evropska centralna banka, Računsko sodišče, države članice ali posamezniki. Kar se tiče posameznikov pa morajo tožbo zaradi nedejavnosti vložiti pri Sodišču I. stopnje. Posamezniki morajo tudi najprej pozvati institucijo k ukrepanju, poleg tega pa lahko posameznik sproži postopek zaradi nedejavnosti le v primeru, če institucija ne sprejme drugega akta kot priporočila ali mnenja. Preko tega postopka lahko posameznik torej prisili institucijo, da sprejme pravno zavezujoč akt, katerega zakonitost se potem eventualno lahko preizkuša v postopku, kar v primeru, da gre za priporočilo ali mnenje, zaradi njune neobvezujoče narave ni mogoče. (po Tratniku et al, 2004, str. 66)

Odškodninska tožba

Z odškodninsko tožbo se lahko zahteva povrnitev škode, ki je nastala zaradi nezakonitega ravnanja institucij Skupnosti. Tožbo lahko vloži posameznik ali država članica. Odškodninska obveznost Skupnosti obstaja v primeru, da pride do nezakonitega ravnanja institucije Evropske skupnosti, škode ali vzorčne zveze med nezakonitim ravnanjem in škodo. Pod pojem nezakonitega ravnanja sodi tako dejansko ravnanje kot tudi sprejemanje iz vsebinskega ali postopkovnega vidika nezakonitih odločitev ali pa ravno nesprejemanje odločitev, če bi te morale biti sprejete. Škoda je lahko premoženjske ali nepremoženjske narave. Premoženjska škoda vsebuje tudi izgubljeni dobiček. Možno je tudi zahtevati povrnitev bodoče škode, če je mogoče izkazati verjetnost, da bo nastala.

Predhodna vprašanja

Predhodno vprašanje je vprašanje, na katerega mora Sodišče Evropske skupnosti ali Sodišče I. stopnje odgovoriti, preden o neki konkretni zadevi odloči sodišče v državi članici. Postopek v zvezi s predhodnim vprašanjem ni oblika pravnega sredstva pred Sodiščem Evropskih skupnosti proti odločbi sodišča v državi članici, ampak postopek znotraj postopka v državi članici. Pogoji za začetek postopka glede predhodnih vprašanj je, da obstaja resničen spor pred sodiščem, ki vprašanje zastavlja. Na zgolj hipotetična vprašanja, ki se porajajo sodiščem zunaj postopkov, Sodišče Evropskih skupnosti ne odgovarja. Do Pogodbe iz Nice je bilo odločanje o predhodnih vprašanjih v izključni pristojnosti Sodišča Evropskih skupnosti, sedaj pa je v določenih primerih pristojno Sodišče I. stopnje. Nacionalno sodišče zastavi predhodno vprašanje, če je v dvomu, kako naj razlaga neko pravilo prava Evropske skupnosti. Lahko gre za določilo ustanovne pogodbe ali sekundarnega predpisa. Prav tako se lahko zastavi predhodno vprašanje glede veljavnosti sekundarnih predpisov (uredb, direktiv, odločb), medtem ko glede veljavnosti Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti ne more biti nobenega dvoma. (po Tratniku et al, 2004, str. 70)

5.7.2 Postopek pred Sodiščem Evropskih skupnosti

Postopek pred Sodiščem Evropskih skupnosti lahko razdelimo v štiri faze:

- pisni del,

- preiskovalni in pripravljalni del,
- ustni postopek,
- sojenje in objava sodbe.

Pisni del

Da se pisni postopek lahko začne, je potrebno vložiti vlogo v registrar (vpisovalec). Vloga pa mora vsebovati naslednje sestavine:

- navedba problema spora in razloge, na katerih utemeljuje vlogo;
- podan zahtevek na katere se opira;
- zahtevek glede stroškov.

Tako vloga pokriva celotno zadevo, saj so v njem navedena dejstva, narava vloge, pravni temelji in argumenti. Jezik vloge je ponavadi jezik zadeve. Če vlagatelj država članica ali oseba, ki z vlogo napada institucijo Skupnosti, lahko vlogo v kateremkoli uradnem jeziku v EU. Če pa gre za tožbo proti državi članici ali proti posamezniku ali družbi v državi članici, izbere jezik toženec.

Preiskovalni in pripravljalni del

Potem, ko je zadeva vložena, se le-ta preda predsedniku enega od senatov, ta pa nato določi enega od sodnikov za sodnika poročevalca, prvi generalni pravobranilec pa določi generalnega pravobranilca za zadevo. Po poročilu sodnika poročevalca in mnenju generalnega pravobranilca se Sodišče odloči, katera dejstva bo preverjalo in kateri dokazi se bodo izvajali. Preiskava lahko zajame osebno navzočnost strank, zaslišanje prič, zahtevo za posredovanje informacij ali dokumentov, ustno pričanje, izvedensko mnenje in posamezna preiskovalna dejanja. Priče ali izvedenci v tem delu postopka so priče sodišča in ne priče strank. Priča se zasliši pred senatom v navzočnosti strank ali njihovih zastopnikov.

Ustni postopek

Pred obravnavo izda sodnik poročevalec poročilo za obravnavo, ki ga stranke prejmejo prej, objavi pa se na dan obravnave na deski pred sodno dvorano. Poročilo vsebuje dejstva in povzema argumente strank. Namen poročila je, da se glasno prebere na začetku obravnave javnosti in s tem zagotovi in poudari javnost postopka. Po obravnavi generalni pravobranilec ponavadi najavi, kdaj bo predstavil svoje mnenje. Navadno je to nekaj tednov po obravnavi. V prispevku generalni pravobranilec povzame dejansko stanje in pravno problematiko, nato pa predstavi in tehta argumente strank, morebitna stališča intervenientov, Komisije, držav članic in drugih institucij Skupnosti. Po tem predstavi še svoje argumente, ki jih sicer ni predstavila nobena oseba v postopku, ali argumente, ki so sicer že bili predstavljeni, a jih je generalni pravobranilec posvojil. Nato sledi njegov predlog sodnikom o odločitvi.

Sodba

Po obravnavi in predstavitvi mnenja generalnega pravobranilca se sodišče umakne na tajno posvetovanje. Tajnost posvetovanja je pomembna, saj ločena stališča pred Sodiščem Evropskih skupnosti niso dopustna. Če pa pride do razdeljenih mnenj pri sodnikih, prevlada pri glasovanju večinsko načelo. Sodba mora vsebovati razloge za odločitev in imena sodnikov, ki so se posvetovali. Ti sodbo tudi podpišejo, njeno pristnost pa potrdira predsednik sodišča in registrar. (Grilc in Ilešič, 2004, str. 228)

Viri, na katere se opira Sodišče v Luksemburgu, pa so:

- splošna pravna načela,
- preambula Enotnega evropskega akta,
- Deklaracija Evropskega parlamenta o temeljnih pravicah in temeljnih svoboščinah,
- Pogodba iz Maastrichta v okviru katere se sklicuje na Evropsko konvencijo za človekove pravice in temeljne svoboščine, vendar pa brez navedbe konkretne vsebine,
- Določbe Pogodbe EGS, na podlagi katerih je Sodišče izpeljalo splošno načelo o enakosti (splošna prepoved diskriminacije po 7. členu Pogodbe EGS je po praksi Sodišča sestavni del tako imenovane svobode gibanja in izbire bivališča),
- posredno določbe Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter Evropske socialne listine,
- ustrezne določbe ustav držav članic in mednarodnih dokumentov,
- Listina o temeljnih pravicah EU.

(Logar, 2003, str. 229)

Izvršitev

Sodišče Evropskih skupnosti ni pristojno za zagotavljanje izvršitve svojih sodb in nima nikakršne kazenskoopravne pristojnosti in ne more uporabiti nikakršnih sredstev prisile, ki so na voljo sodnikom v državah članicah. Sodišče ima na voljo le finančne kazni. V zvezi z izvršitvijo sodb sodišč Skupnosti v Luksemburgu moramo razlikovati med naslednjimi vrstami sodb:

- sodbe na podlagi tožb zaradi kršitev prava Skupnosti in tožb zaradi nedelovanja so ugotovitvene in že po svoji naravi niso izvršljive;
- sodbe na podlagi ničnostne tožbe niso izvršljive, saj z njimi Sodišče ugotovi, da je določen akt institucije ničen;
- sodbe na podlagi zahteve za rešitev predhodnega vprašanja so ugotovitvene in niso izvršljive. Ker pa Sodišče s sodbo v postopku odloči o interpretaciji ali veljavnosti prava Skupnosti z učinkom erga omnes, so sodbe obvezne za vse organe in sodišča držav članic, izvršljiv pa je le naslov, ki je rezultat postopka pred sodiščem države članice, ki je zaprosilo za interpretacijo;
- sodbe, ki utemeljujejo plačilno ali drugačno storitveno obveznost Skupnosti, npr. na podlagi odškodninske tožbe ali tožbe uradnikov, zaradi pomanjkljive ureditve v pravu Skupnosti niso izvršljive.

(po Grilcu in Ilešiču, 2004, str. 231)

6 EVROPSKA KONVENCIJA O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN

6.1 NASTANEK EVROPSKE KONVENCIJE IN NJEN POMEN

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin je zagotovo najpomembnejši dosežek Sveta Evrope pri uresničevanju njegovega temeljnega cilja, in sicer varovanju človekovih pravic. Konvencija je bila podpisana 4. novembra 1950 v Rimu. Do soglasja o nujnosti sprejema take Konvencije je prišlo nenavadno hitro, zlasti v primerjavi z dolgotrajnimi postopki, ki so bili kasneje značilni za njeno dopolnjevanje. Konvencija je tako začela veljati 3. novembra 1953, Slovenija pa jo je ratificirala junija 1994.

Njen temeljni namen je zavarovati in razvijati vrednote in ideale demokratične družbe, pri čemer nosi odgovornost za varstvo človekovih pravic vsaka država pogodbenica posamezno in obenem kolektivno vse države pogodbenice. Konvencijo sestavljata dva dela: v prvem so zajete določbe o pravicah in temeljnih svoboščinah, v drugem, organizacijsko-postopkovnem delu pa je urejeno varstvo pravic, ki jih zagotavlja Konvencija. (po Pereniču, 2002, str. 51)

Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin je bila odgovor Sveta Evrope na sistematične in grobe kršitve človekovih in manjšinskih pravic v drugi svetovni vojni. Tako je Svet Evrope odprl nov list v zgodovinskem razvoju Evrope. Ta je danes ravno po zaslugi Sveta Evrope tisti del sveta, ki je storil največ za uveljavljanje višjih, mednarodno, na evropski ravni določenih standardov varstva človekovih pravic in svoboščin. Varstvo človekovih pravic in svoboščin je tisto področje delovanja Sveta Evrope, na katerem je najbolj uspešen in na katerem je njegova prihodnja vloga najbolj nesporna in perspektivna. Tako je bil uresničen prvi cilj, namreč preprečiti, da bi se lahko ponovile grozote druge svetovne vojne. Eden od ciljev Konvencije pa je bil, da se prek človekovih pravic in svoboščin lahko preseže evropske delitve, ki so bile v obliki hladne vojne najbolj izrazite ravno v času sprejema Evropske konvencije. (po Ribičiču, 2007, str. 109)

Svet Evrope je bila prva organizacija, ki je v svojem okrilju združila države celotnega kontinenta, torej ob zahodnih ustanovnih članicah tudi nove demokracije, nastale po padcu berlinskega zidu. Posebnega pomena je, da je bil glavni temelj tega povezovanja skupno prizadevanje za širše in učinkovitejše varstvo človekovih in manjšinskih pravic. Brez Evropske konvencije, ki so jo ratificirale vse članice Sveta Evrope, Evropa v svetu danes ne bi predstavljala to, kar predstavlja.

Pravni položaj in moč Evropske konvencije za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin nista v vseh državah članicah Sveta Evrope enaka. Povsod sicer predstavlja zavezujoče notranje pravo, vse države so se zavezale, da bodo na svojem ozemlju zagotovile spoštovanje pravic in svoboščin, določenih z Evropsko konvencijo. Razlike so v načinu zagotavljanja te obveznosti, pa tudi v tem, kakšen pravni položaj priznavajo Evropski konvenciji. Tako ima na primer Evropska konvencija moč ustave

v Avstriji, moč zakona v Nemčiji ter položaj pod ustavo in nad zakoni v Franciji in Sloveniji. (Ribičič, 2007, str. 110)

Evropska konvencija za človekove pravice in temeljne svoboščine je prva resnejša zasnova bodoče evropske ustavnosti. Sodobnih ustav si je brez kataloga človekovih pravic in svoboščin težko predstavljati, čeprav se je v preteklosti večkrat zgodilo, da so bile v nacionalne ustave vnesene s časovnim zamikom, v nekaterih državah pa so do današnjega časa ostale formalno izven ustavnega besedila. Po zaslugi Evropske konvencije je danes v Evropi ravno obratno. Živ, delujoč in razvijajoč se sistem varstva človekovih pravic in svoboščin se v Evropi uveljavlja že desetletja. Značaja živega in razvijajočega se organizma pa ne dajejo Konvenciji toliko njegove spremembe s protokoli, čeprav so se tudi z njimi širili krog varovanih pravic in svoboščin, obseg njihovega varstva in pristojnosti Evropskega sodišča za človekove pravice. Veliko usodnejše in hitreje se Evropska konvencija razvija s pomočjo vsakodnevne sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice, ki s svojimi sodbami razlaga določbe Evropske konvencije za namen širšega varstva človekovih pravic in svoboščin. Države članice Sveta Evrope so se zavezale spoštovati in tudi dejansko izvršujejo sodbe Evropskega sodišča, ki se nanašajo nanje. (Ribičič, 2007, str. 110)

Na začetku so mehanizem varovanja pravic Evropske konvencije sestavljale tri institucije, in sicer Komisija, Sodišče in Odbor ministrov Sveta Evrope.

Tradicionalno je veljalo, da je vse, kar država stori svojim državljanom in osebam brez državljanstva, v njeni izključni pristojnosti in izven dosega mednarodne skupnosti. V nasprotju s tem pa 1. člen Konvencije določa, da morajo države pogodbenice zagotoviti pravice in svoboščine vsem, ki sodijo v njihovo pristojnost, to so lastni državljanji, državljanji drugih držav in osebe brez državljanstva. Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin je dejansko vzpostavila pravi evropski javni red.

Poglavitne značilnosti Konvencije so:

- opustitev pravila recipročnosti med državami pogodbenicami in iz tega izhajajoča utrditev objektivnega in ne pogodbenega značaja obveznosti;
- avtonomija občega pravnega reda, skupnega vsem državam pogodbenicam, v razmerju do pravnih redov posameznih držav.

(Logar, 2003, str. 222)

Značaj javnega reda je potrdila reforma sistema, vzpostavljena s spremembami konvencije z 11. Protokolom, ki je okrepila sodno naravo sistema varstva. Protokol odpravlja dvojnost postopka, ukinja Evropsko komisijo za človekove pravice ter ustanavlja novo, stalno Evropsko sodišče za človekove pravice. Glede na ratifikacijo protokola s strani vseh držav pogodbenic je novo sodišče pričelo z delom leta 1998. Tako je s priznanjem povečane vloge Evropskega sodišča za človekove pravice, ki je od tedaj edini nosilec moči odločanja, 11. Protokol poudaril osrednje mesto pravne prakse v izgradnji evropskega prava človekovih pravic. Na splošni ravni je reforma, ki jo je uvedel Protokol št. 11, okrepila pravosodni značaj sistema po Konvenciji. Sodišče je postalo pristojno za obvezno sprejemanje pritožb posameznikov in za meddržavne pritožbe in odpravljena je bila sodna pristojnost Odbora ministrov. (Logar, 2003, str. 223)

Za razliko od Rimske pogodbe, ki je osnovala Evropske skupnosti, in različnih inačic tega pravnega instrumenta, katerih določbe odslej urejajo Evropsko unijo, Evropska konvencija ne želi biti in tudi ni instrument zbliževanja nacionalnih politik z namenom politične in družbene integracije Evrope. Konvencija je vzpostavila poseben kontrolni mehanizem z namenom, da od držav pogodbenic doseže izvajanje njihovih obvez. Konvencija daje možnost ne samo državam, ampak tudi posameznikom, da sprožijo sodni postopek proti državi pogodbenici, ki je odgovorna za domnevno kršitev Konvencije. Torej je pravno zavezujoč dokument, s katerim suverene države pristanejo na to, da imajo posamezniki pravice po mednarodnem pravu. V tem je Konvencija naredila v mednarodnem pravu korak naprej, ki je bil zgodovinski in brez primere. Ne more biti dvoma, da je pravica do pritožbe posameznika ključnega pomena in je jedro sistema zaščite, ki ga oblikuje Konvencija.

Evropska Konvencija o varstvu človekovih pravic nikakor ne vzpostavlja sistema, ki naj nadomesti nacionalno varstvo, temveč, kot je večkrat poudarilo samo Sodišče, je sistem Evropske konvencije pomožne narave. Prvinska odgovornost za učinkovito varovanje človekovih pravic, predvidenih v Konvenciji, je še naprej zaupana državam samim in posebej njihovem sodstvu. (Logar, 2007, str. 225)

Z vidika slovenske ustave pa le ta daje prednost monističnemu pogledu na razmerje med Evropsko konvencijo in slovenskim notranjim pravom. Slednja se uporablja neposredno, vsi slovenski zakoni in drugi predpisi pa morajo biti z njo usklajeni. Za sankcioniranje ustreznega neskladja je pristojno ustavno sodišče, ki predpis po morebitni ugotovitvi njegove neskladnosti s konvencijo lahko v celoti ali delno razveljavi. To pa pomeni, da spada Slovenija med tiste države, kjer ima Konvencija višji status kot navadni zakoni in nižjega od ustave.

6.2 VSEBINA EVROPSKE KONVENCIJE

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin večinoma povzema pravice in svoboščine, ki jih je pred tem določila že v okviru Organizacije združenih narodov sprejeta Splošna deklaracija človekovih pravic. Vsebina je razdeljena na tri poglavja, in sicer Pravice in svoboščine, Evropsko sodišče za človekove pravice in Razne določbe.

V preambuli so izražene ideje o splošnem in učinkovitem priznavanju in spoštovanju s konvencijo razglašanih pravic, o cilju doseči večjo enotnost med članicami Sveta Evrope, o skupnem razumevanju in spoštovanju človekovih pravic, o isti miselnosti evropskih držav ter o njihovi skupni dediščini idealov in političnega izročila o spoštovanju svobode in pravne države. Tako v 1. členu Konvencije visoke pogodbene stranke priznavajo vsakomur, ki sodi v njihovo pristojnost, pravice in svoboščine, ki so opredeljene v prvem delu te Konvencije. Te pravice so našteje spodaj.

V Konvenciji gre skoraj izključno za t. i. politične in državljanske pravice in svoboščine, ki so s tem, ko zagotavljajo polje svobodnega ravnanja posameznika in

varstvo pred posegi, t. i. pravice negativnega statusa. Konvencija načelno ne zagotavlja pravic socialne in ekonomske narave. (Galič, 2000, str. 325)

V okviru Pravic in svoboščin Evropska konvencija določa:

- pravico do življenja (2. člen)
- prepoved mučenja (3. člen)
- prepoved suženjstva in prisilnega dela (4. člen)
- pravico do svobode in varnosti (5. člen)
- pravico do poštenega sojenja (6. člen)
- ni kazni brez zakona (7. člen)
- pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja (8. člen)
- svobodo mišljenja, vesti in vere (9. člen)
- svobodo govora (10. člen)
- svobodo zbiranja in združevanja (11. člen)
- pravico do poroke (12. člen)
- pravico do učinkovitega pravnega sredstva (13. člen)
- prepoved diskriminacije (14. člen)
- začasno omejitev pravic v primeru izrednega stanja (15. člen)
- omejitev politične dejavnosti tujcev (16. člen)
- prepoved zlorabe pravic (17. člen)
- omejitev uporabe restrikcij pravic (18. člen)

2. člen govori o pravici do življenja, v katerem je določeno, da je pravica vsakogar do življenja zavarovana z zakonom, in pravi, da nikomur ne sme biti življenje namerno odvzeto. Omogočena pa je pravica do silobrana. 5. člen določa pravico do svobode in varnosti. Tako ima vsakdo pravico do prostosti in osebne varnosti in nikomur se ne sme odvzeti prostost, razen v primerih in v skladu s postopki, ki so predpisani z zakonom.

6. člen določa pravico do poštenega sojenja. To je eden od ključnih členov Konvencije. Tako že prvi stavek prvega odstavka tega člena Konvencije pravi: »Vsakdo ima pravico, da o njegovih civilnih pravicah in obveznostih ali o kakršnihkoli kazenskih obtožbah zoper njega pravično in javno ter v razumnem roku odloča neodvisno in nepristransko z zakonom ustanovljeno sodišče.« V okviru tega odstavka je izraženo temeljno načelo pravne države, ki oblikuje temeljno pravico, in sicer pravico do poštenega sojenja oziroma do obravnave. V okviru tega načela je izvedenih še nekaj drugih pravic izjemnega pomena, ki bodo predstavljene spodaj.

Pravica do dostopa do sodišča

V okviru te pravice je določeno, da mora o pravni zahtevi odločiti sodišče polne pristojnosti. Pod pojmom sodišče pa je določeno, da gre predvsem za nacionalno sodišče prve stopnje. Toda po mnenju Evropskega sodišča za človekove pravice načeli fleksibilnosti in učinkovitosti opravičujeta, da o civilnih pravicah in obveznostih na nižji stopnji lahko odločajo tudi nesodni organi, med katere štejemo upravne, profesionalne ali disciplinske organe, če je izpolnjen vsaj eden od naslednjih dveh

pogojev. Ali da tak organ sam zadosti zahtevam 6. člena Evropske konvencije ali pa, da je podrejen kasnejši kontroli sodnega organa s polno jurisdikcijo.

Pravica do poštene obravnave

Pravica do poštene obravnave se je oblikovala predvsem v okviru sodne prakse Evropskega sodišča. Tako je sodišče opredelilo več izvedenih načel, ki izhajajo iz te pravice. Ta načela so:

- pošten dokazni postopek;
- kontradiktornost postopka oziroma enak položaj strank med postopkom, ki terja, da tako v kazenskih kot tudi v civilnih zadevah nobena stranka ni prikrajšana v primerjavi z drugo;
- nasprotne stranke morajo biti zaslišane;
- sodba mora biti argumentirana.

(Jambrek, 1997, str. 344)

Pravica do javne obravnave in sodbe

Ta pravica vsebuje dve načeli:

- obvezna sestavina sodnega postopka je javna obravnava in
- sodba mora biti javno razglašena.

Javna narava postopka pred sodnimi telesi varuje stranke pred tajnim sojenjem brez javnega nadzora. Javna narava postopka pomeni tudi sredstvo, ki prispeva k ohranjanju zaupanja v nižja in višja sodišča.

Pravica do rzsodbe v razumnem času

Največ kršitev 6. člena Evropske konvencije ugotavlja Evropsko sodišče na podlagi vlog, v katerih se zatrjuje, da je bil postopek pred domačimi sodišči predolg ali pretirano dolgotrajen. Evropsko sodišče za človekove pravice je razvilo natančna merila za ugotovitev začetne in končne točke sodnih postopkov, vključno s časom pritožbenih postopkov pred instančnimi in včasih tudi pred ustavnim sodiščem, ki določata dolžino njihovega trajanja.

Sicer pa uporablja Evropsko sodišče pri ocenjevanju razumne dolžine postopka tri merila oziroma tri preizkuse:

- oceno kompleksnosti zadeve,
- oceno ravnanja pritožbene stranke in
- oceno ravnanja pristojnih oblasti.

(Jambrek, 1997, str. 345)

S problemom sodb v nerazumnem roku se sooča tudi Slovenija. Tako z Evropskega sodišča redno prihajajo sodbe, ki ugotavljajo krivdo Republike Slovenije in ji nalagajo plačilo odškodnin upravičencem zaradi sojenja v nerazumnem roku.

Pravica do neodvisnega, nepristranskega in z zakonom ustanovljenega sodišča

Sodišče mora biti neodvisno predvsem v razmerju do izvršne oblasti in do političnih strank, vendar je prav tako pomembna neodvisnost s strani političnih, ekonomskih in socialnih skupin. Evropsko sodišče se je izreklo v eni od sodb, da je treba upoštevati tudi način imenovanja članov sodišča in njihov mandat, obstoj poroštev proti

zunanjim pritiskom. Sodišče mora tudi navzven dajati videz neodvisnosti. (Jambrek, 1997, str. 347)

7. člen govori o tem, da ni kazni brez zakona in pravi, da nihče ne sme biti obsojen za katerokoli dejanje, izvršeno s storitvijo ali opustitvijo, ki ni bilo določeno kot kaznivo dejanje po domačem ali po mednarodnem pravu v času, ko je bilo storjeno. V okviru družinskega življenja v 8. členu Konvencija navaja, da ima vsakdo pravico do spoštovanja svojega zasebnega in družinskega življenja, svojega doma in dopisovanja. Javna oblast se ne sme vmešavati v izvrševanje te pravice, razen če je to določeno z zakonom. V okvir družinskega življenja pa spada tudi 12. člen, v katerem je določeno, da imajo moški in ženske, zreli za zakon, pravico skleniti zakonsko zvezo in ustanoviti družino. 9., 10. in 11. člen zagotavljajo pravico do svobode misli, vesti in veroizpovedi, pravico do svobodnega izražanja in pravico, da vsak posameznik lahko mirno zboruje, se svobodno združuje, da ustanavlja sindikate in se jim pridruži, da bi zavaroval svoje interese. Pravica do učinkovitega pravnega sredstva v 13. členu zagotavlja, da ima vsakdo, čigar pravice in svoboščine so kršene, pravico do učinkovitih pravnih sredstev pred domačimi oblastmi.

15. člen določa začasno omejitev pravic v primeru izrednega stanja. Tako v prvem odstavku pravi, da med vojno ali ob kaki drugi splošni nevarnosti, ki ogroža življenje naroda, sme država sprejeti ukrepe, s katerimi razveljavi svoje obveznosti iz Konvencije. Vendar pa ti ukrepi ne smejo biti v nasprotju z njenimi drugimi obveznostmi po mednarodnem pravu.

6.3 PROTOKOLI K EVROPSKI KONVENCIJI

Namen protokolov je, da uredijo pravice, ki jih Konvencija ne vsebuje, in jo tako vsebinsko dopolnjujejo. Od začetka veljavnosti Evropske konvencije naprej je bilo sprejetih 14 protokolov, zadnji pa še ni stopil v veljavo.

Protokoli št. 1, 4, 6, 7, 12 in 13 so Evropski konvenciji k že zagotovljenim dodali nadaljnje pravice in svoboščine:

Protokol št. 1:

- varstvo premoženja,
- pravica do izobraževanja,
- pravica do svobodnih volitev.

Protokol št. 4:

- prepoved zaporne kazni zaradi dolgov,
- svoboda gibanja, prepoved izгона državljanov,
- prepoved skupinskega izгона tujcev.

Protokol št. 6: s tem protokolom je prišlo do ukinitve smrtne kazni.

Protokol št. 7:

- proceduralna jamstva v primeru izгона tujcev,
- pravica do pritožbe v kazenskih zadevah,
- pravica do odškodnine v primeru sodne pomote,
- pravica, da nisi dvakrat sojen ali kaznovan za isto kaznivo dejanje,
- enakost zakoncev.

Protokol št. 12 določa splošno prepoved diskriminacije. Ta določba ostaja enaka glede na 14. člen Evropske konvencije. Pri pripravi Protokola je prevladalo stališče, da je seznam teh razlogov najbolje pustiti nespremenjen, čeprav se v teoriji mednarodnega prava in pri pripravi nekaterih drugih instrumentov o človekovih pravicah uveljavlja mnenje, da je potrebno zagotoviti prepoved diskriminacije tudi na nekaterih drugih osnovah. Te so na primer invalidnost, starost in spolna usmerjenost. Tako prvi člen tega protokola omogoča, da je uživanje vseh pravic, določenih z zakonom, zagotovljeno vsem ljudem brez razlikovanja glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali socialni izvor, pripadnost narodni manjšini, premoženje, rojstvo ali kakšne druge okoliščine.

S Protokolom št. 13 pa pride do popolne odprave smrtne kazni. Navezuje se na Protokol št. 6, ki omogoča smrtno kazen v vojnem času. 13. Protokol pa odpravlja smrtno kazen v vseh okoliščinah.

S Protokolom št. 2 pa je bila sodišču dodeljena pristojnost dajanja svetovalnih mnenj. Protokol št. 9 daje posameznim prijaviteljem možnost, da svojo zadevo predložijo sodišču s pridržkom, da jo ratificira tožena država in potrdi izbirni odbor sodišča. S Protokoloma št. 11 in 14 je bil oziroma bo prestrukturiran sistem za uveljavljanje. Ostali protokoli zadevajo organizacijo in postopke pred institucijami Konvencije.

6.4 EVROPSKO SODIŠČE ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

6.4.1 Organizacija sodišča

Evropska konvencija obravnava Evropsko sodišče za človekove pravice v drugem poglavju.

Evropsko sodišče, s sedežem v Strasbourgu je bilo ustanovljeno na podlagi Evropske konvencije o človekovih pravicah. Za Evropsko sodišče pa je pomemben 11. Protokol, s katerim je sodišče začelo delovati širše in postalo dostopno vsem Evropejcem. Število sodnikov je trenutno 47 ter tako vsaki državi članici pripada eno mesto. Pri imenovanju sodnikov ima glavno besedo Parlamentarna skupščina, ki izvoli enega sodnika od treh kandidatov, ki jih predlaga vsaka država članica. Omejitve glede števila sodnikov iste narodnosti ni. Za predlaganega sodnika ni nujno potrebno, da je državljani te države. Sodniki so izvoljeni s strani Parlamentarne skupščine Sveta Evrope za dobo šestih let. Sestava sodišča pa se menja na tri leta.

Za delovanje sodišča je pomembna neodvisnost sodnikov in tako sodniki delujejo v svojem imenu in niso odgovorni nobeni državi in ne smejo opravljati nobenih dejavnosti, ki so v nasprotju z njihovo neodvisnostjo ali nepristranskostjo ali so v nasprotju z zahtevami, ki jih prinaša polni delovni čas. Njihov mandat poteče tudi, ko dopolnijo 70 let. Sodišče za dobo treh let izvoli svojega predsednika, dva podpredsednika in dva predsednika oddelkov.

Evropsko sodišče za človekove pravice je razdeljeno na štiri oddelke. Njihova sestava, določena za tri leta, mora biti geografsko in spolno uravnotežena ter mora upoštevati različne pravne sisteme držav članic. Predsednika dveh oddelkov sta podpredsednika sodišča, drugima dvema oddelkoma pa predsedujeta oddelčna predsednika. Predsednikom oddelkov pomagajo njihovi podpredsedniki in jih, kadar je potrebno, nadomeščajo. Znotraj vsakega oddelka pa deluje senat treh sodnikov, ki je določen za dobo enega leta. Senat sedmih sodnikov vedno vključuje predsednika oddelka in sodnika, izvoljenega za vsako prizadeto pogodbenico. V kolikor ta sodnik ni član oddelka, sodeluje kot član senata po uradni dolžnosti. Člani sekcije, ki niso polnopravni člani senata, so njihovi namestniki.

Veliki senat sodišča pa je sestavljen iz sedemnajstih sodnikov, ki vključuje tudi predsednika in podpredsednika sodišča ter predsednike oddelkov, ki sodelujejo po uradni dolžnosti.

6.4.2 Postopek pred Evropskim sodiščem za človekove pravice

Postopek pred Evropskim sodiščem se začne, ko posameznik, nevladna organizacija ali skupina posameznikov vloži vlogo. Te vloge sprejema sodišče neposredno. V prvi vlogi pritožniku še ni potrebno navesti vseh dejstev in predložiti vseh potrebnih listin. Najprej je potrebno, da se pritožba registrira, to pa se zgodi po tem, ko pritožnik v skladu z navodili sekretariata dopolni vlogo in pravilno izpolni prijavitni formular, ki mu ga pošlje sekretariat, izpolnjeno vlogo in potrebne priloge pa vrne sodišču. Prijava je lahko napisana v uradnem jeziku države članice, nadaljnji postopek pa se vodi v enem od uradnih jezikov sodišča, to je v angleščini ali francoščini. V določenih primerih predsednik ali senat določita nadaljnjo uporabo jezika, v katerem je napisana prijava. Če je pritožba sprejeta kot dopustna, mora pritožnika praviloma v nadaljnjem postopku zastopati odvetnik. Postopek pred sodiščem je javen, razen če senat zaradi izjemnih okoliščin ne odloči drugače.

Sodišče svoje delo začne z ugotavljanjem, ali je pritožba sprejemljiva. Za to morajo biti podane procesne predpostavke.

V primeru nesprejemljivosti se izda sklep, ki je dokončen in zoper njega ni pritožbe. Vprašanje dopustnosti presoja odbor treh sodnikov, ki lahko, če ni potrebna posebna presoja, dokončno odloči, da je pritožba nedopustna. Takšno odločitev mora odbor sprejeti soglasno. V nasprotnem primeru pa o obstoju procesnih predpostavk odloča senat sedmih sodnikov. (Galič, 2000, str. 332)

Ugotavljanje dopustnosti pritožbe

Pristojnost

Prva od procesnih predpostavk za dopustnost pritožbe je pristojnost. Evropska konvencija določa, da je pritožbo mogoče sprejeti le, če so konvencijski organi krajevno, stvarno, časovno in osebno pristojni za njeno obravnavanje. Sodišče pa ni pristojno za obravnavanje kršitev konvencijskih pravic, ki se nanašajo na čas pred ratifikacijo konvencije s strani države, zoper katere ravnanje se pritožba nanaša. Tako je na primer Slovenija članica Evropske konvencije postala 28. 6. 1994 in zato je pritožbo pred strasburškimi organi mogoče uveljavljati le za tiste kršitve konvencijskih pravic, ki so jih slovenska sodišča in drugi državni organi povzročili z odločbami ali ravnanji po omenjenem datumu.

Konvencijski organi so pristojni le za presojo kršitev pravic, zagotovljenih s konvencijo. Zato je pogoj za dopustnost pritožbe, da je prišlo do kršitve konvencijskih pravic in to s strani države oziroma organov, za katere odgovarja. Kršitev se lahko izraža v pravnem aktu (npr. sodbi), pa tudi v dejanju (storitvi ali opustitvi) – npr. v primeru predolgotrajnega sodnega postopka (opustitev obveznosti izdati sodbo v razumnem roku). (Galič, 2000, str. 334)

Pritožbo lahko vloži vsaka fizična oseba, nevladna organizacija ali združenje. Ni potrebno, da gre za državljanke držav pogodbenic. Tudi pravna oseba je subjekt nekaterih konvencijskih pravic in je zato tudi upravičena do vložitve pritožbe zaradi kršitev teh pravic. Pritožbo je mogoče vložiti le proti državi, seveda pa se lahko pritožba proti državi nanaša tudi na ravnanje drugih organov in oseb, za katere država odgovarja. (Galič, 2000, str. 336)

Izčrpanje pravnih sredstev

Da sodišče lahko obravnava zadevo, je potrebno uporabiti vsa domača pravna sredstva. V predpostavki dopustnosti pritožbe je pomemben tudi vidik načela subsidiarnosti, ki je sicer eno izmed temeljnih načel uporabe konvencije. To načelo pravi, da so organi države pogodbenice tisti, ki so v prvi vrsti zadolženi, glede na boljše poznavanje specifičnosti družbenih razmerij v posamezni državi pa tudi bolj primerni da zagotovijo učinkovito varstvo konvencijskih pravic že na podlagi domačega prava. Tudi ustavna pritožba sodi med domača pravna sredstva, ki jih je potrebno izčrpati pred vložitvijo pritožbe po Evropski konvenciji.

Pritožnik mora pravna sredstva izčrpati tudi po vsebini, kar pomeni, da mora že s pravnimi sredstvi pred domačimi organi uveljavljati tiste kršitve, na katere se nato sklicuje s pritožbo na Evropsko sodišče. Ni sicer potrebno, da se že pred domačimi organi neposredno sklicuje na določbe Konvencije, zadošča, da se sklicuje na ustrezne iste pravice v domačem pravu.

V določenih primerih pa ni potrebno izčrpati vseh domačih pravnih sredstev, da je pritožba dopustna. Pritožniku tako pred pritožbo na Evropsko sodišče ni potrebno vložiti določenega domačega pravnega sredstva, če iz ustaljene sodne prakse jasno izhaja, da s tem pravnim sredstvom pred domačim organom nima možnosti za uspeh. (po Galiču, 2000, str. 337)

Rok

Pritožba je dopustna, če je vložena v roku šestih mesecev od dne, ko je bila sprejeta dokončna odločba. V skladu s stališči konvencijskih organov začne ta rok teči od vročitve dokončne odločbe. V primeru, da je bila odločba izdana in tudi v bistvenem obrazložena na javni obravnavi, pa že od tedaj.

35. člen Konvencije tudi določa, da pritožba ni dopustna v primeru, da je anonimna. Pritožbo se zavrne tudi v primeru, če pritožnik zlorablja pravico do pritožbe. Sodišče tudi ne more sprejeti pritožbe, če je v bistvenem ista kot pritožba, o kateri so konvencijski organi že odločili ali pa da je pritožba že v drugem postopku mednarodne preiskave in ne vsebuje nobenih novih dejstev. Poleg teh primerov, ki se v praksi redko pojavijo, je pomemben pogoj za dopustnost pritožbe ta, da pritožba ni očitno neutemeljena. Sodišče pritožbo zavrne v primeru, da je že na prvi pogled razvidno, da ne gre za kršitev konvencijskih pravic, kljub temu da so sicer podane vse ostale procesne predpostavke.

Meritorni preizkus

Po odločitvi, da je pritožba dopustna, o njeni utemeljenosti meritorno odloči senat sedmih sodnikov. Senat sicer lahko kadarkoli zadevo odstopi v odločitev velikemu senatu 17 sodnikov, kadar zadeva vsebuje pomembno vprašanje razlage konvencije ali kadar bi odločitev senata pomenila odstop od prejšnje sodne prakse sodišča. Stranki imata v postopku pravico, da aktivno sodelujeta ter se izjavita o navedbah nasprotne stranke. V dokaznem postopku lahko sodišče zasliši stranke, priče, izvedence ter vpogleda listine. Sodba senata je praviloma dokončna, vendar lahko stranke postopka v izjemnih primerih v roku 3 mesecev od izdaje sodbe zahtevajo, da se zadeva predloži v dokončno odločitev velikemu senatu. Na ta način sistem Evropske konvencije vsebuje določeno obliko notranjega pritožbenega postopka. Veliki senat zadevo sprejme v obravnavo, če gre za pomembno vprašanje, ki se nanaša na razlago ali uporabo konvencije oziroma protokolov ali če gre za resno zadevo splošnega pomena. O sprejemu zadeve v dokončno presojo odloči odbor petih sodnikov velikega senata. V nasprotnem primeru postane odločitev senata dokončna. (Galič, 2000, str. 342)

Sodba

Sodba sodišča je deklaratorne narave, saj le ugotavlja obstoj ali neobstoj kršitev. Sodišče ne more pa razveljaviti ali spremeniti odločb, s katerimi so bile kršene konvencijske pravice. V nasprotju z ustavnim sodiščem, ki lahko v postopku ustavne pritožbe izpodbijano sodbo razveljavi in zadevo vrne v ponoven postopek, Evropsko sodišče nima takšnih pristojnosti. Pač pa lahko sodišče tedaj, ko ugotovi kršitev konvencijskih pravic, vendar pa domače pravo stranke dopušča zgolj delno odpravo posledic takšne kršitve odločitve ali ukrepa, pritožniku prisodi pravično zadoščenje.

To zadoščenje lahko vsebuje odškodnino za premoženjsko in nepremoženjsko škodo ali povračilo stroškov postopka. (Galič, 2000, str. 343)

7 PRIMERJAVA LISTINE O TEMELJNIH PRAVICAH IN EVROPSKE KONVENCIJE O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN

7.1 VSEBINSKA PRIMERJAVA

V tem poglavju želim prikazati, v katerih določbah je Listina o temeljnih pravicah sorodna z Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin in v kolikšni meri so si te določbe sorodne po vsebini.

Pravico do življenja tako Listina kot Konvencija določata v svojem 2. členu. Listina pa to pravico jasneje in širše postavlja kot Evropska konvencija, ki pravi, da je zavarovana z zakonom. Zato pravica po Konvenciji vsebuje tako pozitivne kot tudi negativne dimenzije. V svojem drugem odstavku določa, v katerih primerih odvzem življenja ne predstavlja kršitev te določbe.

4. člen Listine govori o mučenju, ki ga Konvencija razlaga v svojem 3. členu. Mučenje je univerzalno in absolutno prepovedano, zato Listina tu ne prinaša novosti.

5. člen Listine prepoveduje suženjstvo in prisilno delo. To določbo vključuje tudi Konvencija v 4. členu, vendar pa ne prepoveduje prisilnega dela pri prestajanju kazni. Listina v tem primeru pojem prisilnega dela razširja in zato pomeni napredek.

V 6. členu Listina daje pravico do svobode in varnosti. Konvencija to določbo vsebuje v svojem 5. členu, kjer določa odvzem prostosti v zvezi s priporom ali zaporom in določa pravice posameznikom, ki jim je bila odvzeta prostost. V nasprotju z Listino, ki samo splošno določa pravico do svobode in varnosti, Konvencija natančno opredeli tudi omejitve svobode.

V 7. členu Listina spoštuje družinsko življenje in zasebnost. Določbe Konvencije povsem povzema v svojem 8. členu.

9. člen Listine govori o pravici do poroke in družine, kar Konvencija določa v 12. členu. Ta pravica je tako v Konvenciji kot v Listini interpretirana ozko in pogojno – skladno domačemu zakonu. Nobeden od dokumentov ne dopušča interpretacije te pravice na istospolne osebe.

10. člen Listine daje svobodo mišljenja, vesti in vere, kar Konvencija določa v 9. členu. Pravice, zagotovljene v Listini, ustrezajo pravicam, ki jih zagotavlja 9. člen Konvencije in imajo enak pomen in obseg.

11. člen Listine določa svobodo govora, ki ga Konvencija določa v 10. členu z naslovom Svoboda izražanja. Listina tukaj povzema Konvencijo. Gre za pozitivno dolžnost Unije, da zagotovi svobodo govora.

12. člen Listine daje svobodo zbiranja in združevanja, kar Konvencija zagotavlja v 11. členu. Listina sledi Konvenciji, vendar s poudarkom na sindikalnem in političnem združevanju ter civilnih zadevah.

14. člen Listine daje pravico do izobrazbe. V tem primeru Konvencija to pravico daje v 2. členu prvega Protokola h Konvenciji. Po Listini je ta pravica širše opredeljena in ima določeno afiniteto s socialno listino. Dostop do izobrazbe je ponavadi vezan na

denarna sredstva, zato ima določene obveznosti tudi država, vendar skladno s svojimi finančnimi sredstvi.

Lastninsko pravico oba dokumenta podobno urejata, in sicer Listina v 17. členu, Konvencija pa v 1. členu prvega protokola.

Listina v 19. členu nudi zaščito pred preselitvijo, izgonom ali izročitvijo. Evropska konvencija to določa v okvirju 3. in 4. člena Protokola št. 4 h Konvenciji.

20. člen Listine zagotavlja enakost pred zakonom, Evropska konvencija pa v dvanajstem Protokolu. Ta člen ustreza splošnemu pravnemu načelu, ki je vključen v vse evropske ustave in ga je tudi Sodišče priznalo kot osnovno načelo prava Skupnosti.

Tako Listina kot Konvencija vsebujeta prepoved diskriminacije, in sicer Listina v 21. členu, Konvencija pa v 14. členu. Zaradi izjemnega pomena te določbe je prepoved diskriminacije vključena tudi v 12. Protokolu h Konvenciji. Oba dokumenta celovito prepovedujeta diskriminacijo.

47. člen Listine daje pravico do učinkovitega pravnega sredstva in nepristranskega sodišča, Konvencija pa to zagotavlja v 13. in 6. členu. Glede učinkovitega pravnega sredstva se Listina za razliko od Konvencije zavezuje tudi za pravno pomoč v civilnih zadevah, glede nepristranskega sodišča pa oba dokumenta to podobno urejata.

V 48. členu Listina določa domnevo nedolžnosti in pravico do obrambe, Konvencija pa v 6. členu. Listina omenja samo v skeletni obliki pravice, ki so mnogo bolj podrobno izdelane v Konvenciji.

49. člen Listine določa zakonitost in sorazmernost kaznivega dejanja s kaznijo. Evropska konvencija to omenja v 7. členu. Listina tako kot Konvencija uvaja prepoved retrospektivnega kriminaliziranja in kaznovanja, prepoved izreka strožje kazni od tiste, ki jo je bilo možno izreči ob času storitve kaznivega dejanja, ter pravico do blažje kazni, če je po storitvi kaznivega dejanja prišlo do omilitve predpisanih sankcij. Za dejanja, ki so kriminalizirana po mednarodnem pravu, prepoved retrospektivnosti ne velja.

50. člen Listine daje pravico, da se za isto kaznivo dejanje kazensko ne preganja ali kaznuje dvakrat, Evropska konvencija pa to zagotavlja v 4. členu Protokola št. 7 h Konvenciji. Listina ne pove jasno, če ta prepoved velja v okviru iste (državne) jurisdikcije ali se uporabi v primeru pristojnosti dveh različnih jurisdikcij.

Gornja primerjava določb Listine z Evropsko konvencijo kaže, da je Listina o temeljnih pravicah v mnogih določbah sorodna s Konvencijo. Listina je vsebinsko sicer mnogo širša. Širino pa je pridobila s povzemanjem pravic še iz ostalih dokumentov, kot so Evropska socialna listina, pogodbe, ki zadevajo ustanovitev Evropske skupnosti in Evropske unije, Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah. Tako se Listina kaže le kot samo nekaj več kot povzetek že obstoječih pravic. Problem morda predstavlja poenostavljenost formulacij nekaterih pravic, kar lahko povzroči težave pri definiranju obsega le teh.

7.2 RAZMERJE MED SODIŠČEM EVROPSKIH SKUPNOSTI IN EVROPSKIM SODIŠČEM ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Kljub temu, da sodišče v Strasbourgu in sodišče v Luksemburgu presojata vsak v okviru svojega pravnega reda, med njima ostajajo povezave, ki pa se bodo še okrepile po pristopu EU k Evropski konvenciji za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. To se bo zgodilo, ko bo začela veljati Lizbonska pogodba, do takrat pa velja trenutno stanje.

Vloga Evropskega sodišča za človekove pravice je pomembna predvsem zaradi reševanja pritožb posameznikov, prek katerih se ohranja in širi osveščenost o pomenu človekovih pravic. Zaradi njih so tako vlade posameznih držav članic prisiljene sprejemati ukrepe za izboljšavo delovanja njihovih domačih institucij.

S problematiko varovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin se v Evropski unij ukvarja tudi Sodišče Evropskih skupnosti. Pogodba iz Maastrichta namreč določa, da Evropska unija spoštuje temeljne pravice, ki jih zagotavlja Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter spoštovanje tistih pravic, ki izhajajo iz ustavnih tradicij držav članic kot splošna načela prava skupnosti. Čeprav to ni omenjeno v členu, ki opredeljuje pristojnosti Sodišča Evropskih skupnosti, je luksemburško sodišče kljub temu pristojno za zaščito temeljnih pravic v pravnem sistemu Skupnosti.

Čeprav uradno Skupnosti EU niso pristopile k Evropski konvenciji, Sodišče Evropskih skupnosti njene določbe redno uporablja in razlaga, v besedilih svojih sodb pa tudi citira. Torej določbe Evropske konvencije dejansko tvorijo del pravnega sistema Skupnosti kot splošna pravna načela. Poleg tega pa je v eni od razprav Sodišče Evropskih skupnosti samo poudarilo, da je strasbourška sodna praksa relevantna za Sodišče Evropskih skupnosti, kadar razsoja o vprašanih človekovih pravic. (Logar, 2003, str. 229)

Sodišče Evropskih skupnosti je izbralo pragmatičen pristop pri ocenjevanju uporabljivosti pravic iz Evropske konvencije v skladu z okoliščinami vsakega posameznega primera in specifičnimi zahtevami evropske integracije. Nobenega od sodišč tudi ne veže odločitev drugega sodišča. Parlamentarna skupščina Sveta Evrope je glede tega zavzela stališče, da so strasbourški organi pristojni za presojo vprašanj človekovih pravic na podlagi Konvencije. Morda ima strasbourško sodišče celo nekaj prednosti pri razlagi evropskega prava človekovih pravic glede na svojo specializacijo in obsežno sodno prakso. Po drugi strani pa je Sodišče Evropskih skupnosti popolnoma pristojno in usposobljeno za zagotavljanje spoštovanja temeljnih pravic na področju prava Evropske skupnosti.

Za razliko od Evropskega sodišča za človekove pravice, na katerega se lahko zaradi domnevnih kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin pritoži prav vsak posamezni državljan podpisnik Evropske konvencije za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin, je za Sodišče Evropskih skupnosti na tem področju značilen predvsem restriktivni pristop glede pravnega interesa posameznika kot vlagatelja. S strani slednjega mora biti podana neposredna in individualna prizadetost z izpodbijanim aktom, vlagatelj pa mora izkazati neposreden in individualen interes.

Medtem ko Evropsko sodišče svoje sodbe opira na Evropsko konvencijo, je Sodišče Evropskih skupnosti v bistvu kreator pravic, kajti temeljni dokumenti Evropskih

skupnosti kataloga temeljnih pravic ne opredeljujejo. Spremembo naj bi predstavljala Listina o temeljnih pravicah, ki v osnovi predstavlja katalog pravic. Postala pa bo veljavna, ko bo postala veljavna Lizbonska pogodba. Do takrat pa si bo Sodišče ob svoji načelni kreativni vlogi občasno pomagalo s sklicevanjem na Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, okvirne norme pa predstavlja tudi Deklaracija Evropskega parlamenta o temeljnih pravicah in temeljnih svoboščinah iz leta 1989. V praksi je bilo sicer zelo malo primerov, da je Sodišče Evropskih skupnosti ugotovilo kršitev posameznih temeljnih pravic. Medtem ko ima Evropsko sodišče zelo obsežno sodno prakso, v primeru varovanja človekovih pravic Skupnosti v okviru Sodišča Evropskih skupnosti ni nastal kdove kako velik sistem varstva pravic. Postavlja se tudi vprašanje, ali sedanja raven varstva pravic ustreza nacionalni ravni varstva pravic. (po Logarju, 2003, str. 232)

7.3 PRISTOP EVROPSKE UNIJE K EVROPSKI KONVENCIJI O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN

Razprave o pristopu Evropske unije k Evropski konvenciji in o resnični potrebnosti vzporednega varovanja človekovih pravic v obeh evropskih organizacijah potekajo že več kot trideset let. Evropska komisija je že leta 1979 predlagala, naj tedanja Evropska skupnost pristopi k Evropski konvenciji, predlog pa je ponovno sprožila leta 1990 in 1993. Tudi Evropski parlament je kar nekajkrat podprl predlog Komisije. Na predlog Sveta je tako Sodišče Evropskih skupnosti leta 1996 izdalo mnenje, da skupnost ne more pristopiti k Evropski konvenciji predvsem zaradi tega, ker v nobeni pogodbi ni zapisano, da lahko institucije EU pristopajo k mednarodnim konvencijam o človekovih pravicah. Nekateri pravni strokovnjaki so mnenja, da državljani in druge pravne osebe Evropske skupnosti zaradi tega ostajajo brez pravnega varstva proti aktom organov Skupnosti, vključno proti sodbam Sodišča v Luksemburgu, ki posegajo v njihove z Evropsko konvencijo varovane pravice in to kljub temu, da Skupnost priznava Evropsko konvencijo za sestavni del mednarodnih pravnih norm, ki jo zavezujejo. (po Logarju, 2003, str. 233)

Razlogov za pristop EU k Evropski konvenciji je več in eden izmed njih je zapolnitev pravnih praznin v sekundarnem pravu EU. To bi bilo možno zapolniti z razširitvijo pristojnosti Sodišča Evropskih skupnosti na področjih drugega in tretjega stebra. Takšna zapolnitev pravnih praznin seveda ni primerna za primarno pravo Unije. Tako kakor ustave držav članic bi moralo biti tudi primarno pravo Unije podvrženo zunanji sodni kontroli. Zapolnitev te praznine s pomočjo zunanje sodne kontrole bi povečala pravno varnost in pripomogla k večji verodostojnosti EU. Posameznikom bi bilo nujno potrebno odpreti pravno pot do presoje domnevnih kršitev temeljnih pravic s strani EU pred Evropskim sodiščem za človekove pravice.

Na ta način bi bila nevarnost divergentne materialnopravne sodne prakse med sodiščem v Strasbourgu in sodiščem v Luksemburgu, kakor tudi med nacionalnimi ustavnimi sodišči in sodiščem v Strasbourgu, zmanjšana na minimum, pravna praznina bi bila zapolnjena, posamezniki pa bi dobili pravno sredstvo za zunanjo kontrolo spoštovanja temeljnih pravic v pravu Unije. Glede na dejstvo, da je v

sedanjih razmerah izvrševanje prava EU posredno že podvrženo sodni presoji Evropskega sodišča za človekove pravice, bi bil pristop k Evropski konvenciji dobrodošel tako za članice kot za samo Evropsko unijo.

Pristop k Evropski konvenciji bi državam članicam EU omogočil izhod iz slepe ulice, v kateri so se znašle zaradi potencialnega nasprotja med načelom primarnosti prava Skupnosti na eni in izključno njihovi zavezanosti Evropske konvencije na drugi strani. Povsem možno je, da bi bile članice na podlagi Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti zavezane k izvrševanju prava EU, ki je v nasprotju s Konvencijo. S pristopom EU k Evropski konvenciji bi države članice dobile možnost, da se pred Evropskim sodiščem za varstvo človekovih pravic zoperstavijo obveznostim izvrševanja prava EU, ki so v morebitnem nasprotju z Evropsko konvencijo. Na ta način bi odpadla dosedanja možnost, ko države članice pravzaprav lahko postanejo talke za nepravilnost EU in jim Evropsko sodišče za varstvo človekovih pravic lahko naprti odgovornost za ukrepe, ki so vsebinsko povsem determinirane s strani prava Unije. (Dovžan, 2004, str. 83)

Pomemben razlog, da Unija pristopi k Evropski konvenciji, je tudi ta, da bi ji pristop prinesel možnost, da pred Evropskim sodiščem za človekove pravice brani norme prava Unije ter s tem vrednote, ki jih vsebuje. Logično je, da EU sama brani svoj lastni pravni red in da tega opravila ne prepušča državam članicam. Poleg tega bi EU koristilo, če bi se sodišče v Strasbourgu specializiralo tudi za varstvo temeljnih pravic v pravu Unije. Varstvo temeljnih pravic pri vsakodnevnem delu sodišča v Luksemburgu namreč ni v središču pozornosti, saj se v glavnem ukvarja s specifičnimi vprašanji z drugih pravnih področij.

Postavljajo pa se vprašanja okoli možne hierarhizacije. Tu je potrebno poudariti, da bi dolžnost spoštovanja Evropske konvencije po pristopu v prvi vrsti zavezovala institucije EU, predvsem Sodišče Evropskih skupnosti in Sodišče prve stopnje. Sodni nadzor s strani sodišča v Strasbourgu ima vedno subsidiaren značaj. Praviloma nima suspenzivnega učinka in pred izčrpanjem vseh notranjih pravnih sredstev običajno ni možen. Glede na naravo prava EU se vprašanje varstva temeljnih pravic zastavlja pri relativno majhnem številu zadev, o katerih sicer odloča Sodišče Evropskih skupnosti. Evropsko sodišče za varstvo človekovih pravic poleg tega nima nobenih pooblastil za uveljavitev svojih sodb in ne more ukrepati v smeri dejanske odprave ugotovljenih kršitev temeljnih pravic. Posamezne pravne akte ali dejanja lahko samo razglasi za neskladne z Evropsko konvencijo in pri tem določi višino odškodnine, ki naj jo pogodbeni stranka Evropske konvencije plača prizadetemu subjektu. Glede tega bi bilo v primeru pristopa EU k Evropski konvenciji odnos med sodiščem v Strasbourgu in sodiščem v Luksemburgu primerneje označiti kot sodelovanje in ne podreditev. Strasbourški sodni varovalni mehanizem predstavlja predvsem možnost institucionalizacije sodnega dialoga o vprašanih človekovih pravic, saj pristojnosti evropskega sodišča v Strasbourgu zajemajo izključno vprašanja človekovih pravic. Ne gre za podrejanje ali nadrejanje enega z ozirom na drugo sodišče, ampak za zunanjo dopolnitev prava EU na način, da sklepno oceno domnevnih kršitev človekovih pravic opravi eno, posebno in za ta vprašanja specializirano evropsko sodišče. V primeru pristopa bi bili vlogi obeh sodišč komplementarni. Sodišče Evropskih skupnosti bi ostalo zadnja instanca v vseh vprašanih prava Unije. V kolikor bi sodišče v

Strasbourg ugotovilo neskladje med Evropsko konvencijo in temeljnimi pravicami prava EU, bi to institucije Unije zavezovale, da sprejmejo ustrezne predpise ali ukrepe oziroma da njihovo uporabo v konkretnih primerih prilagodijo zahtevam Evropske konvencije. Tudi avtonomija prava Skupnosti s pristopom EU k Evropski konvenciji ne bi bila ogrožena. Sodišče v Luksemburgu bi tako še naprej zagotavljalo spoštovanje in enotno uporabo prava Unije. (po Dovžanu, 2004, str. 84)

Toda kot je bilo že omenjeno, je v Lizbonski pogodbi določen pristop EU k Evropski konvenciji. Torej je predpogoj sprejem Lizbonske pogodbe. Evropska komisija pa zagotavlja, da so ob pogoju uspešnega ponovnega referendumu na Irskem in posledično podpisa Lizbonske pogodbe vse potrebne predpriprave za podpis končane. Ter nadalje, da je stališče Evropske komisije jasno in da bi se tudi Evropska unija zavezala k spoštovanju Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic.

8 ZAKLJUČEK

Evropa v želji po integraciji evropskih narodov usmerja svojo energijo že od sredine 20. stoletja. Tako Svet Evrope kot Evropska unija poskušata od leta 1950 na političnem, gospodarskem, kulturnem in socialnem področju ponuditi sožitje evropskim narodom. Evropska unija je nastala predvsem zaradi gospodarskih interesov, ki so se pojavili po koncu 2. druge svetovne vojne. Kasneje je bila s sprejemom nekaterih poglobitvinih pogodb vnesena tudi socialna nota. Varstvo človekovih pravic lahko prvič zaznamo v okviru Evropske unije leta 1987 s sprejemom Enotnega evropskega akta. Od tu naprej postajajo človekove pravice bistven aspekt Evropske zveze. Vem da, Evropska unija v nasprotju s Svetom Evrope še nima vzpostavljenega konsistentnega varstva temeljnih pravic. Bistven dokument Sveta Evrope je Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin iz leta 1950. V njej so zapisane temeljne pravice, s poudarkom varstva teh pravic pred Evropskim sodiščem za človekove pravice. Od sprejema tega dokumenta predstavlja Evropska konvencija bistven del mednarodnega varstva človekovih pravic. Še bolj pomembno pa je, da je pritožba na to sodišče možna s strani slehernega posameznika, ki meni, da so mu bile kršene temeljne človekove pravice. Tako lahko posameznik, ko izčrpa vsa domača pravna sredstva, vložiti tožbo na sodišče v Strasbourg.

Želja Evropske unije pa bila tudi ponuditi podoben mehanizem svojim državljanom. Tako se je odločila sprejeti nov dokument, ki bi temeljne človekove pravice bolj približal njenim državljanom in bi v celoti predstavil ter zaščitil temeljne pravice. Leta 2000 so zato v Nici razglasili Listino o temeljnih pravicah Evropske unije. Toda postopek, da bi Listina postala pravno zavezujoča, je tekel v nasprotju s pričakovanji. Ambicije so bile leta 2005 velike s sprejemom Pogodbe o ustavi za Evropo. Vendar ratifikacija v evropskih državah ni tekla gladko. Zavrnjena je bila s strani Francozov in Nizozemcev. Drugi val ambicij pa se je pričel leta 2007 z Lizbonsko pogodbo, ki daje pravno naravo Listini o temeljnih pravicah. Tudi tu je Evropa zopet zašla v slepo ulico z zavrnitvijo pogodbe s strani Irske.

Sicer pa Listina nikoli ni bila mišljena kot substitut Evropski konvenciji. Listina v svojem bistvu zagotavlja varstvo temeljnih pravic pred Sodiščem Evropskih skupnosti le v pravu Evropske unije. Listina je sicer samo povzetek pravic iz mnogih drugih dokumentov kot so Evropska socialna listina ali pa Evropska konvencija za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin in tako ne prinaša bistvenega napredka.

Temeljne pravice skoraj vseh Evropejcev so že zdaj varovane s strani Sveta Evrope in njegovih institucij, zlasti Evropskega sodišča za človekove pravice. Večji korak naprej bi morda prinesel pristop Evropske unije k Evropski konvenciji, ki je predviden v Lizbonski pogodbi. Tako bi Sodišče Evropskih skupnosti v Luksemburgu pridobilo dodaten vir, katerega bi se lahko oklepalo.

Tudi Sodišče Evropskih skupnosti bi potrebovalo nekoliko sprememb v svojem bistvu. Pomanjkljivosti so kažejo v varstvu na temelju ničnostne tožbe. Zaradi izredno restriktivne razlage neposredne in individualne prizadetosti kot procesnopравnih

predpostavk ni dovolj učinkovito. Postopek reševanja predhodnega vprašanja nima nikakršnih subjektivnih proceduralnih jamstev. Prizadeta oseba od nacionalnega sodišča, ki odloča o glavni stvari, namreč ne more izsiliti sprožitve postopka reševanja predhodnega vprašanja pred Sodiščem Evropskih skupnosti. Pri nadzorstveni tožbi prizadeti posameznik sploh ni aktivno legitimiran in lahko vloži le pobudo za tožbo Komisije. Pri tožbi za nadomestilo škode pa Sodišče Evropskih skupnosti škodo, ki jo pri opravljanju svojih dolžnosti povzročijo institucije ali uslužbenci Skupnosti, presoja po zelo visoko zastavljenih kriterijih, da jo je skorajda nemogoče iztožiti. To so pomanjkljivosti, ki uničujejo bistvo, ki je učinkovitost varstva temeljnih pravic. V literaturi lahko zaznamo tudi ideje, kot je uvedba neke vrste evropske ustavne pritožbe.

S sprejemom Listine o temeljnih pravicah tako ne bi prišlo do sprememb obstoječih pravnih poti do sodnega varstva temeljnih pravic. Obsežnim materialnopravnim jamstvom ne zagotavlja pravih procesnopravnih garancij za njihovo sodno uveljavitev. V svojem 47. členu Listina predvideva le, da ima vsakdo, ki so mu kršene s pravom Skupnosti zagotovljene pravice in svoboščine, pravico do učinkovitega pravnega sredstva pred sodiščem. Ta odločba samo po sebi seveda ne more povečati učinkovitosti varstva temeljnih pravic. Za dejansko povečanje učinkovitosti sodnega varstva bi bilo potrebno spremeniti oziroma dopolniti sistem pravnih sredstev v pravu EU. V tem smislu bi bilo mogoče odpraviti pomanjkljivosti obstoječih pravnih sredstev pri postopku reševanja predhodnega vprašanja in ničnostni tožbi ali pa uvesti novo pravno sredstvo v obliki že prej omenjene ustavne pritožbe.

Toda korektur zagotovo ni potrebno samo Sodišče Evropskih skupnosti. Sodišče v Strasbourgu se sooča s problemom velike preobremenjenosti, ki načenjajo učinkovitost pravnega varstva. Kljub vsem kritikam, Evropa dosega mnoge uspehe na področju zaščite temeljnih pravic v smislu boja proti rasizmu, diskriminaciji, varovanju okolja, ki pomeni dobrodošlo osvežitev varovanih pravic v mednarodnem okolju z določbo v katalogu pravic Listine o temeljnih pravicah, korupciji in organiziranemu kriminalu. Evropa bo morala preseči ideološke delitve in poiskati dialog, v katerem bodo lahko sodelovali vsi narodi Evrope. To je edina pot, ki vodi do rešitev ekonomskih in socialnih problemov.

LITERATURA

- GALIČ, Aleš. Evropska konvencija človekovih pravic in Evropsko sodišče za človekove pravice. V: PAVČNIK, Marijan; MAVČIČ, Arne: Ustavno sodstvo. Cankarjeva založba, Ljubljana, 2000, str. 323-347.
- CERAR, Miro. O naravi človekovih pravic in dolžnosti. V: PAVČNIK, Marijan; POLAJNAR – PAVČNIK, Ada; WEDAM – LUKIČ, Dragica: Temeljne pravice. Cankarjeva založba, Ljubljana, 1997, str. 52-80.
- BOHTE, Borut. Mednarodno varstvo človekovih pravic. V: PAVČNIK, Marijan; POLAJNAR – PAVČNIK, Ada; WEDAM – LUKIČ, Dragica: Temeljne pravice. Cankarjeva založba, Ljubljana, 1997, str. 440-481
- JAMBREK, Peter. Slovensko ustavno sodišče pod okriljem evropskih standardov in mehanizmov za varovanje človekovih pravic. V: PAVČNIK, Marijan; POLAJNAR – PAVČNIK, Ada; WEDAM – LUKIČ, Dragica: Temeljne pravice. Cankarjeva založba, Ljubljana, 1997, str. 330-357
- KOCJANČIČ, Rudi. Človekove pravice in temeljne svoboščine. V: KOCJANČIČ, Rudi: Ustavno pravo Slovenije. Visoka upravna šola, Ljubljana, 2003, str. 97-133.
- KAUČIČ, Igor. Ustavno sodišče. V: KOCJANČIČ, Rudi: Ustavno pravo Slovenije. Visoka upravna šola, Ljubljana, 1998, str. 283-289.
- BENOIT – ROHMER, Florence. Pravo Sveta Evrope: na poti k vseevropskemu pravnemu prostoru. GV Založba, Ljubljana, 2006.
- GRILC, Peter; ILEŠIČ, Tomaž. Pravo Evropske unije. Cankarjeva založba, Ljubljana, 2004.
- TRATNIK, Matjaž; FERČIČ, Aleš; FERLINC, Maja. Osnove prava Evropske unije. Evropska obzorja, Maribor, 2004.
- CERAR, Miro. Narava in pomen človekovih pravic. V: CERAR, Miro; JAMNIKAR, Jon; SMRKOLJ, Maja: Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili. Društvo Amnesty International Slovenije, Mirovni Inštitut, Ljubljana, 2002, str. 17-27.
- ŠABIČ, Zlatko; ROTER, Petra. OZN in ohranjanje mednarodnega miru in varnosti: razvoj varstva človekovih pravic. V: CERAR, Miro; JAMNIKAR, Jon; SMRKOLJ, Maja: Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili. Društvo Amnesty International Slovenije, Mirovni Inštitut, Ljubljana, 2002, str. 31-47.
- PERENIČ, Anton. Svet Evrope in človekove pravice. V: CERAR, Miro; JAMNIKAR, Jon; SMRKOLJ, Maja: Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili. Društvo Amnesty International Slovenije, Mirovni Inštitut, Ljubljana, 2002, str. 49-58.
- GRILC, Peter; ACCETO Matej, LL. M; PODOBNIK Klemen. Pravna ureditev EU in človekove pravice. V: CERAR, Miro; JAMNIKAR, Jon; SMRKOLJ, Maja: Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili. Društvo Amnesty International Slovenije, Mirovni Inštitut, Ljubljana, 2002, str. 59-88.
- RIBIČIČ, Ciril. Evropsko pravo človekovih pravic: izbrana poglavja. Pravna fakulteta, Ljubljana, 2007.
- ŠINKOVEC, Janez. Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin o družinskem življenju. V: GEČ-KOROŠEC, Miroslava. Institucionalno varstvo nekaterih človekovih pravic, predvsem s področja družinskih in socialnih

razmerij s primerjalnopravnimi vidiki prava Evropske unije ter njenih članic. Pravna fakulteta, Maribor, 1989, str. 19-31.

PERENIČ, Anton. Zgodovinski razvoj človekovih pravic. V: JAMBREK, Peter; PERENIČ, Anton; URŠIČ, Marko: Varstvo človekovih pravic. Mladinska knjiga, Ljubljana, 1988, str. 17-33.

MAŽGON, Maša. Listina temeljnih pravi Evropske unije – od deklarativnosti do pravnosti. VII. Dnevi javnega prava: 10 let slovenske ustave. 2001, št. 1, str. 243-254.

DOVŽAN, Gašper. Listina temeljnih pravic. Pravna praksa. 2005, let. 24, št. 10/11, str. 27-29.

BROZINA, David; CERAR, Miro; HAUPTMAN, Manica; LOZAR, Matej; NUSDORFER, Radica; REJEC LONGAR, Katja; SEVER, Saša; ŠABIČ, Zlatko; VATOVEC, Katarina. Listina o temeljnih pravicah Evropske unije. V: VATOVEC, Katarina; NUSDORFER, Radica: Pogodba o Ustavi za Evropo: s komentarjem. GV založba, Ljubljana, 2005, str. 55-62.

LAMPE, Rok; DRENIK, Simona; GRASSELLI, Neža. Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili. Doba Epiš, Maribor, 2008.

MURGEL, Jasna. Človekove pravice v pravnem redu Evropske unije – Listina temeljnih pravic EU. Pravniki. 2001, let. 56, št. 6-8, str. 369-385.

DOVŽAN, Gašper. Notranja in zunanja perspektiva varstva temeljnih pravic v Evropski uniji. Dignitas. 2004, št. 21/22, str. 22-95.

BOŠNJAK, Marko. Listina EU o temeljnih pravicah in kazensko pravo. Pravna praksa. 2008, let. 27, št. 5, str. II-VII.

LOGAR, Anže. Varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin v pravu Evropske unije. Dignitas. 2003, št. 17/18, str. 220-242.

VLAHEK, Ana. Institucionalne spremembe Unije po novi Lizbonski pogodbi. Pravna praksa. 2008, let. 27, št. 1, str. 6-9.

PLAUŠTAJNER, Konrad. Listina temeljnih pravic – pravni ali politični akt. Pravna praksa. 2000, let. 19, št. 31. str. I-V.

TERŠEK, Andraž. Razvoj varstva temeljnih človekovih pravic in svoboščin v pravnem redu EU. Pravna praksa. 2005, let. 24, št. 10/11, str. 23-26.

VIRI

Pravni viri

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Ur. list RS MP, št. 7-41/1994

The Charter of fundamental rights of European Union (Listina Evropske unije o temeljnih pravicah) Official Journal C303, 29/11/2007

Explanations relating to the Charter of fundamental rights (Pojasnila k Listini o temeljnih pravicah) (2007/C 303/02)

Evropska socialna listina, Ur. list RS, št. 24/1999 – MP, št. 7/99

Viri z interneta

Irci so povedali, česar drugi niso mogli.

URL=<http://razgledi.net/blog/2008/06/14/irci-so-povedali-cesar-drugi-niso-mogli/>. 14.6.2008.

Zalar poudaril pomen skorajšnjega pristopa EU k Evropski konvenciji za varstvo človekovih pravic.

URL=http://www.cnvos.info/index.php?option=com_content&task=view&id=1005&Itemid=144. 2.3.2009.

Lizbonska pogodba.

URL=http://www.svez.gov.si/si/aktualne teme/lizbonska_pogodba/.

Na kratko o socialni listini.

URL=<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Presentation/CharterGlance/Slovenian.pdf>

Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi.

URL=http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika/organizacija_za_varnost_in_sodelovanje_v_evropi_ovse/

Listina o temeljnih pravicah, "duša nove pogodbe", brez voditeljev.

URL=<http://razgledi.net/blog/2007/12/01/listina-o-temeljnih-pravicah-duša-nove-pogodbe-brez-voditeljev/>. 1.12.2007

Lizbonska pogodba.

URL=http://www.svez.gov.si/si/aktualne teme/lizbonska_pogodba/. 12.3.2009

Evropsko sodišče za človekove pravice.

URL=http://www.coe.si/sl/evropsko_sodisce_za_clovekove_pravice/predstavitev/

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Podpisani Sašo Škoda, redni študent univerzitetnega programa javna uprava, št. indeksa 04036867, izjavljam, da sem avtor diplomskega dela z naslovom VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC Z VIDIKA LISTINE O TEMELJNIH PRAVICAH EVROPSKE UNIJE IN EVROPSKE KONVENCIJE O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN in da se strinjam z objavo diplome na internetu.

Diplomsko delo je lektoriral Peter Kolman, profesor slovenskega jezika.

Avtor:

Lektor: